

Anul XIV
Nr. 5 (457)
Sâmbătă
30 ianuarie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Luceafărul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

T. VIANU — tinăr

Jurnalul lui Tudor Vianu

Ce se observă imediat în așa zisul Jurnal al lui Tudor Vianu este repulsia față de exteriorizare în general, a gândurilor nu mai puțin decât a emoțiilor. Un „jurnal” presupune plăcerea mărturisirii, fie și sub forma unor notații aparent indiferente. Este tocmai ce lipsește lui T. Vianu, om discret și cu mare podoare a simțămintelor. Când scrie într-un rând despre Ovid Densusianu: „Punctul de vedere filologic era pentru el o mască și o mânășă” (p. 11), avem bănuiala că se referă și la sine. Fiindcă, în altă ocazie, declară: „Nu-mi place deloc expresia indiscretă a sentimentelor, mai întâi pentru că o bănuiesc de impostură. Disprețuiesc pe milogi, pe oamenii care varsă lacrimi cu ușurință, pe sentimentali facili. Stimez pe omul demn și verez durerea care se ascunde” (p. 139). El însuși un sentimental, Tudor Vianu și-a făcut un fel de program din a nu se manifesta ca atare. De citeva ori, în Jurnal, ne întâlnim cu un anume tip uman care formează obiectul constant al ironiei scriitorului, deși, până la un punct, el exercită și o atracție neașteptată asupra lui: cabotinul. Admirabila povestire despre Heinrich Rotbart este închinată unui asemenea escroc sentimental, actor genial „care se pricepea să răucească și să stoarcă sufletul îndurerat al omului”. Inșelat în două rânduri de Rotbart, naratorul încheie cu această ciudată observație: „Și după ce se liniște în mine revolta și admirația pentru măreața lui abjecțiune, am încercat pentru el și un fel de recunoștință, și, desigur, nici un fel de compătimire pentru mine însumi” (p. 77). Altădată, T. Vianu evocă o întâmplare cu o actriță reputată care, la un recital de poezie, în loc să citească balada pe care și-o alesese, a interpretat-o stîrînd, efect contrar celui scontat, hazul sălii. Între a citi și a recita, autorul Jurnalului vede tocmai deosebirea dintre o redare soborâtă a textului și transformarea lui într-un prilej de teatru ieftin. T. Vianu face chiar o profesie de credință antiromantică, pretinzînd actorului să nu învîrtească ochii în cap, să nu se bată cu pumnii în piept, căci emoția se transmite mai firesc prin mijloacele sugestiei decât prin exagerare („Facem parte dintr-o societate de civilizații și, la nivelul dezvoltării noastre, este suficientă și o simplă indicație, pentru a înțelege ce se petrece în sufletul unui om”, (p. 139)).

tru fericire. Fericirea îmi apărea în anii aceia în forma unui puternic și armonios tumult interior, în timpul orelor în care citeam operele poezilor și ale filozofilor. Ceea ce se petrecea în mine rămînea să se întrupeze în afară, dar multă vreme nu izbuteam să obțin mai mult decât să întreprind lungi plimbări nocturne, pe străzi singuratic, printre nălucile caselor bătrîne, ritmînd frînturi de fraze, pe care nu le-am scris niciodată. Neconstrîngîndu-mă să zidesc o operă, n-aveam prilejul s-o critic, nici să fiu multumit de ea” (p.74). Fericirea seamănă aici cu un fel de viciu solitar al lecturii și exclude manifestarea, expresia publică. Importantă este prezența aceluiași tumult interior, nicidecum comunicarea lui. Dar aceasta echivalează cu a prefera opere realizate cea mai curată virtualitate a ei și a nu condiționa bucuria creației de împlinirea ei în afară. O frînă puternică împiedică mereu la T. Vianu exteriorizarea. Eruđiția, studiul aplicat, sînt tot atîtea paliative pentru o suferință ce s-ar putea numi lipsa plăcerii de comunicare. Care altul să fie tîlc tulburătoare evocări intitulate Carusel? Impulsul entuziast de a se deschide spre oameni, de a le adresa cuvîntul, nevoia de adorație, de iubire, sînt oprite de acea frînă tainică să se concretizeze într-un gest. Scepticismul și mizantropia sînt mai tari decît dorința de o clipă a comunicării. Imaginea caruselului în care zboară ființa iubită este plină de sens: „Întindeam brațele s-o primesc, dar brațele rămîneau nemiscate pentru a o cere și a o plînge. Jubilam că-mi revine și mă dezolam că-mi pleacă. O salutăm în același timp pentru revădere și pentru adio (...). Curînd roata caruselului s-a oprit și Grette, împreună cu vesela ei trupă de prieteni și prietene, a plecat fără să arunce o privire în urmă. Au scintecat multă vreme în seara aceea luminile multicolore ale caruselului, au gemut și au țipat flășnetele, mulțimea a forțat pînă tîrziu, dar eu am fugit de-acolo ca un blestemat și ca un surghiunit” (p. 72).

Arta prozatorului constă, în Jurnal, prea puțin în bogăție sau culoare: din contra, rezerva discretă, sugestia, tonul vibrant în reținerea lui continuă, alcătuiesc suma însușirilor definitorii. Portretul are predicție pentru eroi singuratici, suferinți și claustrați, „oameni cu funcțiile de relație zdruccinate”, ca Părvan, Ibrăileanu, Densusianu. Ultimul e fixat memorabil în imaginea unei „pășări rare scăpate din colivie”, de cite ori se hărțuie pe străzi părăsindu-și camera de lucru. Remarcabilele însemnări de călătorie în India nu au verva aceluiași ale lui Ralea, dar ascund, sub un aspect instructiv și ușor impersonal, o bogăție de impresii pe care călătorul nu se simte ispitit să ni le comunice. De aici, răceala convențională și a atîtor evocări academice: memorialistul se achită de o obligație morală, păstrînd în fond pentru sine lucrurile cele mai personale și mai adînci pe care le avea de spus.

Nicolae MANOLESCU

cronica pietonului

Albastru de poștaş

Nu se știe pe cine o să cadă vina găsirii unei înfățișări atât de bine și potrivit alese — în albastru — a celor care ne aduc în diminețile entuziast turcheze ori dezarmant cenușii, ziarul cu știrile. Sau cu veștile — bune, rele, neîmpărite, întocmite în plicuri.

Acum cînd iesnicioasele și împinzitele „mass media” amenință sau făgăduiesc plonjonuri într-o „Africă interioară prelitterară” prohodind sfîrșitul alfabetului și al comunicării tipărite, el poștaşul, vine, transmite și înmînează căldura veștii scrise.

Bate sau sună sfios la ușă așa cum (se spune, se aude) era „explozie informațională” bate la porțile epocii contemporane.

Și acum cînd bicicleta nu se mai „poartă” sau se „poartă” din porniri și alunecări spre singularizarea „snoabă ori îndelentnică și pasiuni sportive, el este poate singurul care o folosește, care o practică, să spunem așa — funcțional.

Și se găsește, în aceasta, un semn de prețuire discretă și de stimă atentă față de destinatar.

Pentru că o știre rea precedată, lăsată și însoțită de zgomotul fevei de eşapament al unei motorete sau motocicletei ar deveni și mai năpraznică, și mai grozavă. Iar delicatețea textului și frumusețea imaginii de pe o ilustrată ar fi spulberată (dacă nu și afumată) de aceeași feavă de eşapament.

Poștaşul aduce cu bicicleta. Și de fapt le stă și bine, se caută, se găsește, se potrivește și se alcătuiesc frumos albastrul uniforniei de poștaş cu albastrul vopselei de bicicletă.

Dacă alt de calmul și alături alt de îndrăjitul pas al pietonului cedează cutiva spațiu trotuarelor sau timpul zebraț al „locului de trecere”, — neșovăit și fără proteste — o face doar pentru bicicleta, geanta și haina de poștaş.

Al acestui îndrăjit susținător și mesager al amenințatului gen epistolar.

CANDID

Cititorul neînfrînt

Să dai o carte bună unui cititor bun și cartea să-i placă iată un lucru firesc și reconfortant, asupra căruia n-avem ce gîndi. Cititorul bun cade în capcană de la primele capitole și se predă. Spiritul său critic, atins de primele imagini reușite, lasă loc entuziasmului și e cu neputință ca apoi, pe parcurs, să nu izbucnească de mai multe ori în hohote de ris sau de plîns. Fiindcă el nu va vedea niciodată într-o carte bună, o carte ratată, care l-a încîntat de la început pînă la sfîrșit ieșindu-i perfect în in-

aplică pe spinare o pedeapsă pe care o execută o mașină cu ace, care scrie în carnea lui chiar cuvintele care înseamnă denumirea pedepsei. După ore de tortură victima citește prin suferința sa ceea ce i s-a scris pe spinare și atunci fața lui capătă o iluminare care... Dar citește!

A citit și nu i-a plăcut. „Bine, zic, dar: nu te-a impresionat deloc suferința ofițerului, care deplînge noile moravuri, cînd nu mai puteai vedea o condamnare ca lumea, mașina e prost îngrijită, nu i se aduc piese de schimb, nu mai asistă nimeni la execuție. Și cînd exclamă: Ce timpuri camarade!”

Cititorul meu suride. Parcă i-a plăcut ceva! „Da, zice, și cum trebuia să iei călușul în gură și-ți venea să veși, și dacă vroiai să ridici capul să-l eviți, îți intra un cui în creștet. Ce imaginație anormală!” „Crezi? zic. Chiar atît de anormală? Îmi spuneai altădată că știi tu altele în privința asta mult mai rele!” „Da, da, zice, dar ce caută lucrurile astea în literatură!” „Și mă rog, îl întreb, ce-ai vrea tu să găsești în literatură?”

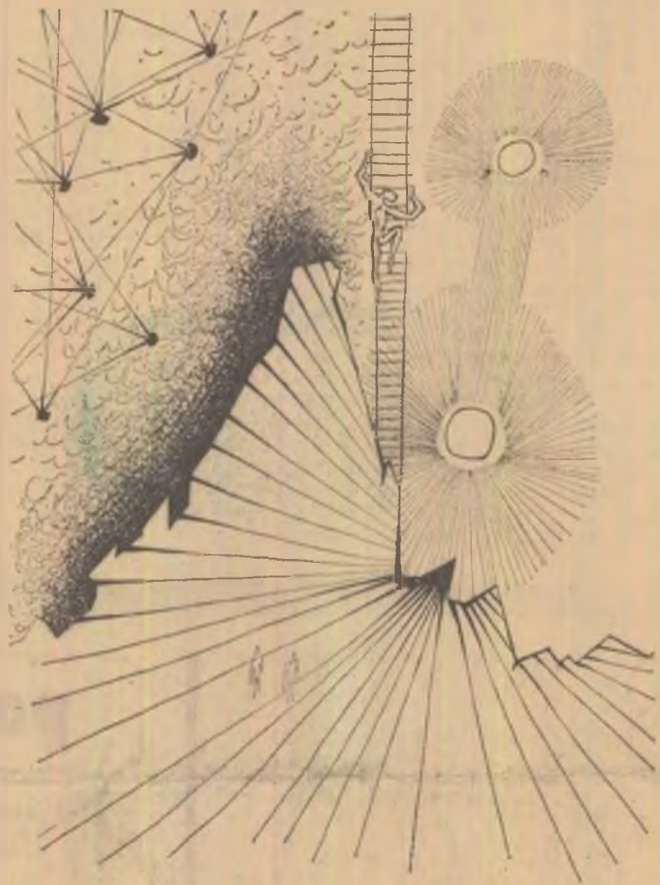
Tăcea, uitîndu-se cu privirile sticliind de curiozitate, prin rafturile bibliotecii. „Oi fi vrînd, zic, romane poliștice? Astea nu ridică nici un fel de probleme!” „Nu, zice, sînt plicticoase, după ce citești două-trei, vezi că pe urmă toate seamănă între ele”. Am început să rid... „Te las, zic, să-ți alegi ce vrei. Sînt curios să văd dacă există vreun autor în fața căruia să capitulezi!”

A capitulat în zece ani de două sau trei ori. Odată în fața unui roman american intitulat *A Vest D'Eden* de John Steinbeck și în alte două dați citind cărți de importanță mai mică, dar bune. Să fii curios ațîția ani și să-ți placă atît de puține cărți! Am reușit să aflui care era și ce sens avea rezistența sa în fața seducțiilor scrisului și de ce cădea el atît de rar prizonier. L-am întrebant. Vechile valori, vechile creații literare, mi-a răspuns, sînt frumoase, dar nu mai corespund epocii noastre. Iar în epoca noastră literatura care se face nu-ți mai vorbește despre nimic înalt...

Atît! Asta a fost tot ce mi-a spus. Și degeaba am încercat eu să aflui pe urmă ce înțelege el prin cuvîntul înalt. Nu-l obsedau aceste probleme ci cele ale profesiei lui, și deci nu putea să-mi spună mai mult decît atît, și nici să răspundă obiecțiilor mele: nu e adevărat că vechile valori nu mai corespund epocii noastre și nu e adevărat că literatura care se face acum nu-ți mai vorbește despre nimic înalt, deși e adevărat că a apărut în culturile occidentale care au dat mari valori în secolul trecut, un lirism al ocnelor și al viciilor de tot felul, așa zîșii „sfînți” și „martiri” ai răului, care pot îndreptăți sentimentul că stăm prost dacă s-a ajuns să se cadă în genunchi în fața creației literare care nu caută, în mod premeditat nici o rază de lumină într-o lume în care consumul de lumină fizică al așezărilor umane de pe pămînt face să pălească, în nopțile senine, luna de pe cer...

„Da da. Da, da! mormăia cititorul meu, care era un vechi prieten, cercețînd rafturile, nu prea atent la spusele mele, da, da!” „Și își alegea de ici de colo cite-o carte. „Da, da, te ascult”. Dar nu mă asculta deloc. Am tăcut și pe urmă i-am spus și eu supărat: „La urma urmei de ce mai alegi tu cărțile? Ia-le la rînd, de la un raft pînă la termîni, pe urmă începi și raftul celălalt și așa mai departe”. „Nu, de ce, mi-a răspuns el, senin, le aleg. Ce, ai impresia că e indiferent ce citeș?”

Marin PREDA

Ilustrații de
MIHAI PIENESCU

ÎN ACEST NUMĂR:

Un eseu de Nichita Stănescu

Versuri și proză de cel mai tîneri autori

Timpul „duratei” de Nicolae Velea

Poeme de Mircea Dinescu

Grupul „Zero” de Marin Sorescu

Literatură și publicistică de Sânziana Pop

anul 50

Convorbiri ale revistelor Luceafărul - Utunk - Tribuna

Din perspectiva literaturii actuale

TIMPUL „DURATEI“

Cind se incheie o recenzie sau o cronică literară, dramatică, cinematografică ori prezentarea unei lucrări de artă cu bine — știutele, istovite, înfeptele și exactele formulări: „desigur timpul îi va infirma sau va confirma valoarea“, „examenul nemilos al timpului“ etc., trebuie să se aibă în vedere anul 1970.

Acest an a fost Timpul. Neprevăzutul, temutul timp al sedimentării, reflexivității, cererii și discernerii izbânzilor, încercărilor, îndrăznețelor ori aparent — eșecurilor anului și anilor literari precedenți.

Au fost zile și luni de intrare în durată, să zicem, cărțile lui Fănuș Neagu, Nicolae Breban, Mircea Horia Simionescu ori Al. Ivasiuc din 1969.

Bineînțeles n-a fost un an „leneș“ și pauper, fără relief și dinamică artistică.

Au apărut lucrări marcanțe, unele excepționale. Dacă ar fi să pomenesc doar volumul lui Leonid Dimov și Florin Pucă despre care se tace cam îndrăjit, — poate e de vină și ingratitudea tirajului (Sau — prin absență — lipsa volumului de versuri al unui poet rar ca Mircea Dinescu).

Dar ele nu s-au găsit și sincronizat ca să creeze, să uimească și să copleșească exploziv, pentru ca astfel să se poată vorbi cum uneori poate forțat s-a vorbit și definit despre un „an al romanului“, un „an al speciei scurte“ un „an al poeziei“ sau al „criticii“.

Mi se pare că s-a încercat ceva despre un „an al dramaturgiei“ dar poate că e prea mult, cred că este (a fost) de fapt o migrație de preocupări venită din partea unor poeți și prozatori către știința replicii, a rostirii pe scenă. Ei rămânând însă devotați (poate în afara de Mazilu și Naghiu) tot poeziei sau epicii.

Și pentru că anul ce a trecut a fost un an al examinărilor și discernerii critice ar fi păcat să nu fie amintit scrisul distins, de o feșărită aleasă și bătută în cuvinte savuroase — dacă nu voluptuoase găsite ale eseurilor lui Al. Paleologu, cuprinderea largă și caldă a cârților și intervențiilor critice ale lui N. Balotă și Matei Călinescu. Și desigur, neapărat, pașii aprigi și prestigioși făcuți în teritoriul criticii de poetul Ilie Constantin care în puținele cuvinte din recenzile în „România literară“ arată greșeala, enormitatea de simțire, gândire sau formulare exact unde trebuia, exact unde bănuiai și unde așteptai s-o afle și s-o divulge.

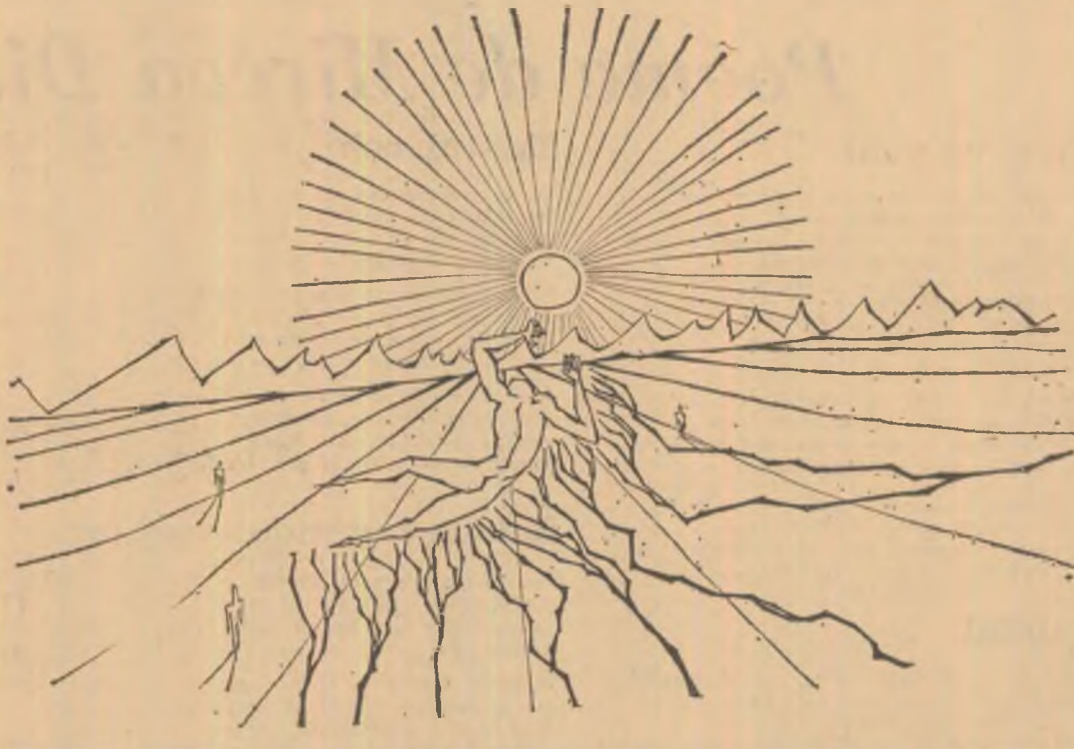
Nicolae VELEA

În cadrul manifestărilor consacrate semicentenarioului Partidului, scriitorii redactori de la revistele Luceafărul, Utunk și Tribuna au purtat în ziua de 23 ianuarie a.c. discuții la sediile celor două reviste clujene privind acțiunile comune pe care s-au angajat să le desfășoare în cinstea istorice sărbătorii. Scriitorii participanți au exprimat opinii în ceea ce privește căile cele mai bune de afirmare a literaturii de substanță, de promovare a unor studii și articole dedicate operelor literare de seamă create în condițiile României socialiste. Cele trei reviste, în seria unor acțiuni reciproce, vor tipări pagini speciale înglobând texte semnate de scriitorii clujeni și bucureșteni, români și maghiari, a căror activitate gravitează în jurul publicațiilor Luceafărul, Utunk și Tribuna. O mai aprofundată și consecventă receptare reciprocă a activității literare a scriitorilor respectivi, a celor trei reviste, a fost considerată, de asemenea, necesară, în folosul unei colegiale emulații și în scopul sprijinirii celor mai merituose și mai realizate lucrări. În acest sens, observații interesante asupra evoluției literaturii scriitorilor clujeni de limbă maghiară au adus Marosi Peter și Szilagy Istvan. O mențiune specială a fost acordată problemei tinerelor talente, în care revista Luceafărul este în mod evident interesată. Scriitorii din jurul revistelor Tribuna și Utunk au recomandat revistei Luceafărul o seamă de autori tineri clujeni dintre cei mai înzestrați, mărțurisind în același timp dorința de a oferi spațiu generos de publicare debutanților celor mai merituosi publicați de revista Luceafărul. Cu acest prilej, citindu-se calitățile deosebite ale revistei studențești clujene Echinox, nivelul intelectual și artistic remarcabil al unor texte apărute în această publicație, cele trei reviste și-au expus păreri privind o mai bună sprijinire a autorilor tineri studenți — poeți, prozatori, critici, publiciști. Revista Luceafărul va publica în curând o pagină întocmită de tinerii au-

tori ai revistei Echinox. Un program comun de șezători literare va fi desfășurat, în lunile care urmează, de revistele Luceafărul, Utunk și Tribuna. Acest program a fost inaugurat de altfel în seara aceleiași zile, 23 ianuarie, la Casa de cultură a studenților din Cluj.

Întâlnire cu profesorii și studenții de la Facultatea de Filologie din Cluj. Șezători literare la Casa de cultură a studenților din Cluj și în sala Teatrului de stat din Turda.

În atmosfera deosebită pe care o are sărbătoarea Unirii, au avut loc întâlniri cu cititorii și șezători literare la Cluj și Turda. În dimineața zilei de 23 ianuarie, scriitorii redactori de la revistele Tribuna și Luceafărul au făcut o vizită profesorilor de la Facultatea de Filologie din Cluj, după care a urmat o întâlnire cu studenții aceleiași facultăți. Deschisă de Decanul Dumitru Pop, discuția cu studenții au susținut-o scriitorii de la revista Luceafărul. La întrebările studenților au răspuns Cezar Baltag, Fănuș Neagu, Ilie Constantin, Sânziana Pop și Ștefan Bănulescu. Principala temă a fost, cum era de așteptat, aceea a literaturii celor mai tineri autori, a volumelor lor recent apărute, precum și locul pe care îl au în contextul actual cultural și științific, artistic, ale tinerimii universitare. Studenții clujeni participanți la discuții au dovedit o remarcabilă cunoaștere a aspectelor literaturii noastre contemporane, a problemelor continuității lor valorice, un deosebit simț de răspundere în ceea ce privește rosturile de azi ale intelectualilor tineri și ale pregătirii lor temeinice social-culturale. În seara aceleiași zile de 23 ianuarie, a avut

jurnalul unui martor ocular

Despre minie

Mărturisesc că ura mi-a fost mai întotdeauna un sentiment străin, de neînțeles... Mi-a fost greu să pricep capacitatea de a ura un om, de a-și urmări adversarul până în pinzele albe. Sint oameni care declară — cu o neghioabă mindrie — că pinzele ce nu-și distrug adversarul n-au liniște. Distrugerea adversarului echivalează pentru unii cu iluzia fericirii. M-am gândit — suspesându-mi această latură nobilă a temperamentului — că sint incapabil de ură din pricina lenei. Sint prea leneș ca să-mi cheltuiesc energia urind un biet om. Sint prea dezorganizat ca să am puterea de a da urii un caracter metodic. Sigur, pot să am o criză de ură, dar să-i dau un caracter permanent, asta depășește puterile mele. Apoi mai există și uitarea. Ei, cât timp poți să-ți mînte mirgăvia pe care și-a făcut-o un om? O zi, două, hai să spunem un an, pe urmă vine, inevitabil, uitarea.

E interesant de remarcat cîte laturi negative îmi descopăr analizînd tocmai zona luminoasă a sufletului meu. Dacă în zona luminoasă se ascund atîtea contradicții, apoi ce trebuie să fie în zona deschisă întunecată. Mi-am dat seama că sint incapabil de ură din pricina vanității mele. Sint prea orgolios pentru a putea ura cu seriozitate. A ura pe cineva înseamnă a-l socoti egalul tău, e absurd să urăști un om inferior ție. Refuzînd această posibilă egalitate, eu mă socoteam în afara urii. Viclenia mea era simplă; transformam ura în dispreț. Adeverul este că oamenii capabili de ură ne-au inspirat și teamă și milă. Omul capabil de ură are, cred eu, psihologia unui sinucigaș, un om care are senzația că viața îi refuză totul. Unii se refugiază în ură, alții în moarte. Sinuciderea e forma supremă a urii, a unei urii orgolioase și atroce. Ce stare de contradicție violentă, ce ambiguități nerealizate, ce refuzări, ce complexe exprimă fiecare gest de ură? Sigur, oamenii fericirii nu urăsc, ura e domeniul celor întunecați și acriți. Am urmărit însă, cu surprindere, cum ura mea pădășește formele clasice de expresie, numai din dorința de a supraviețui și în sufletul unui om care se crede cit de înfeptat. Ura nu pierde, nu se stinge prin autoanalize subtile, ci își caută forme potrivite de manifestare. Eu sint în stare să iert unui om un rău concret făcut cu bună știință, dar sint incapabil să-i iert faptul că, s-o spunem, fredonează muzică ușoară, în timp ce discută cu mine. În asemenea împrejurări nevinovate, sint cuprins de o ură feroce, de parcă cine știe ce rău cumplit mi-a făcut bietul om. Un om care vorbește vulgar, incoerent, cu greșeli de gramatică devine în acea clipă dușmanul meu de moarte. M-am desprățit de femei fermecătoare, loiale, inteligente, din pricină că foloseau diminutive, o asemenea comportare mi se părea mai gravă ca înșelatul.

Mi s-a întîmplat însă să fiu cuprins, spre uimirea mea, de o ură atît de puternică încît parcă mă anula cu desăvîrșire. Eu nici nu mai existam. Erita numai ura mea. Ura devenise mai importantă decît propria mea existență. Eram dispus ca eu să mor, dacă cu prețul acestui sacrificiu ura mea ar fi supraviețuit. Chiar și-n alte lumi dacă m-aș fi întîlnit cu acel om pe care-l uram, chiar dacă ar fi supraviețuit sub forma unei energii subtile, tot eram hotărît să-i întorc spatele — acolo, printre galaxii. Nici acum nu înțeleg cum am putut să fiu invadat de o asemenea ură și nici acum nu știu dacă am scăpat cu desăvîrșire de ea. Pe semne am schimbat-o în indiferență, forma mai comodă a urii.

Am descoperit, sau cred că am descoperit, că ura e o idee, o abstracție. Dacă am avea simțul vieții, dacă am avea simțul realității, n-am putea ura nici un om. Ura este, evident, o expresie a superficialității, abstractizării relațiilor umane. Mi s-a întîmplat să am față de om o pornire de ură, dar trăind mai adînc condiția lui, complexele lui, ceva a dispărut. Odăta ce-am avut imaginea vie a omului și ura s-a destrămat.

Sigur, eu cred, că nu urăsc oamenii, nimeni nu se poate lăuda cu ura mea constantă. Dar acest orgoliu ce demonstrează? Nu iubire, în orice caz.

Teodor MAZILU

Literatură și publicistică

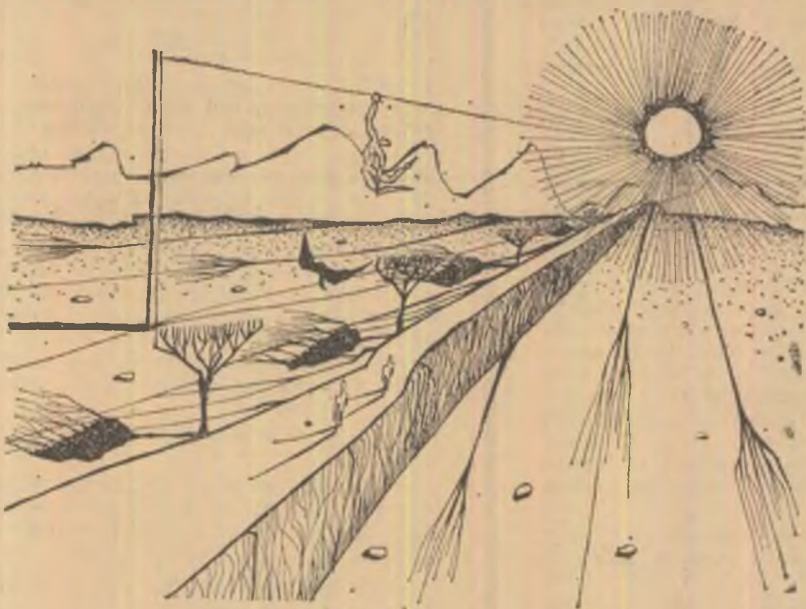
O anume expansiune a sentimentului social pe care literatura nu a putut-o cuprinde a cerut dezvoltarea publicisticii. Tocmai pentru a se respecta în continuare rigorile artei cuvintului, tocmai pentru a menține finalitatea emoțională a literaturii, pentru a o feri de diluții și inadvertențe se practică astăzi așa numitele genuri ale publicisticii. Cantitatea de realitate

o problemă de realitate socială imediată sau servește o problemă de realitate literară imediată, el se află sub semnul mare încredere. „Incorruptibili“ scriitorii sunt astăzi semnatarii ai unor rubrici permanente în presa literară și în presa de actualitate la zi. Să nu uităm că epoca pe care o parcurgem este o epocă în care meșteșugarii

rat. Nu la experimentul formal mă gîndesc cît la avatură ideilor. Putința exprimării gîndului în cuvinte cu un prilej mai puțin oficial decît literatura, îi rezervă literaturii gîndul ales. Și există apoi o disciplină a ideilor pe care publicistica o încapă, o obligație de a parcurge logic și ferm o idee de la cap la sfîrșit. Deprinderi mai degrabă cu logica construirii metaforei decît cu logica exprimării în fraze simple, cuvintele dobîndesc în publicistică sensuri inițiale, sensuri pe care practica literară le sare sau le modifică. Și în felul acesta și de experimentele formale suntem feriți, un fericit echilibru ne-ntoarce spre simplitate și spre expresia limpede.

Dar însăși conștiința artistică depășește creația. Profunzia de scriitor înseamnă operă scrisă dar nu numai atît. Abia dincolo de desăvîrșirea operii literare sunt de făcut mălurisirii. Experiența unui scriitor este o experiență covârșitoare nu numai pentru artă dar și pentru cultură. Din experiența unui scriitor se poate învăța. În măsura în care este o chestiune de actualitate socială imediată publicistica este și o chestiune de actualitate literară imediată, exact în măsura în care realitatea cere adeziuni, cere și literatura adeziuni, dacă publicistica servește realitatea socială ea servește și realitatea literară. Publicistica este și poate deveni și mai pregnant un teritoriu de mărturie și dezbateră literară directă, funcției intermediare pe care o împlinește atît de necesar critica literară, publicistica îi adaugă șansa exprimării directe a scriitorului, șansa contactului imediat cu publicul. Și dacă tot ducem dorul, pe generații, al mentorilor spirituali, de ce să nu aibă și scriitorul acest drept?

Sânziana POP

Ilustrații de MIHAI PIENESCU

pe care o poate incorpora literatura este cu mult mai mică decît realitatea existenței noastre sociale, realitatea literaturii este o realitate filtrată, transformată, este o realitate contaminată emoțional și încărcată de o forță simbolică. Dar oricîte satisfacții estetice ne procură realitatea literaturii, există cealaltă realitate activă și contemporană în care suntem și căreia scriitorul nu i se poate refuza. Dacă literatura este concluzia unei experiențe de existență îndelungată, publicistica este concluzia unei experiențe de existență imediată. Conștiința socială a unui scriitor nu poate avea un caracter emanent istoric, ea are uneori un caracter imediat. Semnele realității inconștientă cer atitudinile pe care scriitorul nu și le poate refuza. În afară de mărturie literară suntem datori cu o participare activă la treburile cetățenești.

Sigur că în comparație cu rigorile literaturii, rigorile mai laxă din publicistică pot deruta. Accesul la tipar este mult mai lesne de dobîndit prin publicistică decît prin literatură, un prea mare acces a instaurat totodată concesiile estetice pe care o conștiință artistică fermă nu le poate ușor accepta. Vreau să spun că genurile publicisticii au pierdut teren și prin practicarea lor întimplătoare, cu diletanțismul și amatorismul sunt mai evidente și mai răspindite aici decît în artă. Vreau să spun că scriitorii s-au abținut multă vreme de la articole de ziar considerînd modalitatea aceasta compromisă. Iată însă că expansiunea etică despre care vorbeam a trecut barierele coborîte și asistăm astăzi la o adevărată emulație publicistică. Indiferent de faptul că articolul servește

sunt numiți profesioniști și breslele se închid cu tot mai multe lacăte. Să nu uităm că funcția actuală a presei este mai ales aceea de a media, de a încerca o trăsătură de unire între domeniile atît de greu de adus la o înțelegere comună. Este un prilej pe care literatura nu-l poate pierde: acela de a se explica, de a-și vădi și de a-și lăuda rosturile. Acela de a dobîndi noi adepți. Solicitarea profesională actuală reduce tot mai mult dispoziția și timpul culturii. Oricît de „amenințătoare“ poate fi pentru artă realitatea aceasta, ea nu se poate ignora. Despre ce și despre cît citim se răspunde în tot mai puține cuvinte și iată că rosturile publicisticii iarăși nu se pot ignora. Ce face mai greu o carte face mai ușor un articol de ziar: reclamă. Reclamă pentru literatură, reclamă pentru cultură. Oricît de străin îi este literaturii cuvîntul acesta, literatura are nevoie de el.

Există și spaimea pierderii timpului: într-un ritm de specializare atît de strîns, avem timp în literatură să divagăm? Oare dezideratul profesionalizării nu ne atinge și pe noi egal? În ce mă privește nu cred că talentul se poate profesionaliza. Nu cred că literatura este o problemă de meserie rentabilă. Nu cred că arta este un tărîm lucrativ. Ba dimpotrivă. Între breslele sub lacăte grele, literatura înalță încă stîndardele muzelor. Mai așteptăm dimineața, sub stele, minunata-ntimplare a ivirii cuvintului. Iar timpul publicisticii nu este un timp pierdut. Se produce o limpezire prin publicistică pe care literatura nu o poate incorpora. O alegere a grîului de neghină. Cred că riscul experimentului este în felul acesta mult micșo-

Cîntec naiv

Ce corp subțire are clipa!
Eu sint naivul ei copil,
Parumurile le distil
Ca limbile unui pistil;
Și mobilele ondulează,
Sint munți în cărți de geografie,
Uimit susțin pe miini o vază
Și-o duc plîngînd în dreptul
Irunții...

E timpu-nvineții pe-alocuri
Pe unde zilele sint reci.
Cuminți traverse, linii secl:
Destul! În sufletul meu toate
lubrile is deraiate!
O, fluturi, inimi desfrînate!

Baladă

Melcul cel mic cu muget lin
lubea în tain-un serafim
Și bea buton după buton
De bulion c-un gantilom.

Și astfel zilele treceau,
Ingerii blind doxologeau,
Pe pașii se luau la trîntă
O portocală cu o slîntă.
Dar în dulapul nesfrîșit
Melcul cel mic s-a-mbolnăvit.
Și-atunci sosi, tăcut și pal,
Un flautist provincial
Cerîndu-ți voie să înceapă

Să-i pună perne moi sub
ceală
Melcului mic, lipit de-o ceapă...

Elegie

Dac-ai vedea lumina
Acestei dup-amezi
Ți-ai prinde fața-n palme,
Plîngînd, să n-o mai vezi
Și plini de umilîntă,
Și fără întrebări
Am asculta furnica
Fin tropăind pe scări
Spre portocala moale
Ce zace în dulap;
Iar dac-ar trece tranul

Am da naivii din cap
Întrezărînd la geomuri
Femei cu sîni sublimi
Pe care niciodată, vai!,
N-o să-i pipăim
Și conductorii nostalgici
Cu soare pe butoni
Ce rățesc prin lume
Suavi și monotoni;
Și poate că atîncea
S-ar ridica murele
Cu labele-nlorite
Și fluturi în musteți,
Din iarăși, ca să-ți toarcă,
Motanul meu obez.
Dac-ai vedea lumina
Acestei dup-amezi...

EMIL BRUMARU

Gh. CARDAS

Documente literare (II)
Editura „Minerva“.

avant
premierea
editorială

AUREL CHIRESCU

Metafore
Poeme. Colecția „Retraspective
lice“, Editura „Minerva“.

Poeme de Mircea Dinescu

Cînd va veni

Eu care pînă-acum n-am văzut marea
în plîsul Maicii mi-am spălat genunchii
și s-tot mai slab cum cade-n galben floarea
și tot mai des aud în pietre, unchi.

Cînd va veni un inger să-mi vestească
poștalionul, inhămînd lumina
vai întreba în limba-î păsărească
ce știe Dumnezeu de Hiroșima.

Oare-a privit și El copiii-fluturi
pe limbi de foc în cosmosul de lapte,
cum din senin ai lua un crin să-l scuturi
de stele asudate peste noapte?

Și dacă-a mirsît el Insuși floarea
tragic numită, poate, Hiroșima,
Eu care n-am văzut vre-o dată marea
refuz să merg și biciuiesc lumina.

Candid

Verde buric al morții legînd nebuni angelici
cînd ora se dezbracă de ceea ce ni-e dat,
Maria își va vinde copilul în biserică
mîștîndu-se de-a pururi c-un dumnezeu-bărbat

Dintotdeauna mărul își caută un vierme
și intepteleul poate-un căluz din trandafir,
cu penela de ingeri se-ngrășe ale perne
iar lemnul crucii, candid primește musafiri.

De-aceea

Blind fluture, în scorburi de mătase
nicicînd n-oi mai putea să te întorci,
vei ninge doar polen în ierburii grase
cînd roua scaldă turmele de porci.

De-aceea cînd ca să-mi justifice plînsul
pintecul Maicii mi-e de mult străin,
dar orb aș vrea și tericid intr-insul
să cad sub ghiara somnului telin.

Tristul ochi

Ca o ninsoare galbenă de fluturi
palmele-ninse tremurînd prin geam,
o, trupul tău va lumina finuturi
de somn, fulgerător și suveran.

Nu pleoape strînge ghiarele-n ispită
ci singele cu floarea sfîrînd
ca peștele zvîrlit de viu pe plîtă
să-î plîngă marea-n solzii de argint.

Nu-î nici-un lucru umbra să-și reuze,
copii în pintec doar, se sinucid,
cum pe nisipul țărîmului meduze
topesc la soare tristul ochi lucid.

Balada ingerului vestitor

Aruncă piatra îngere, aruncă
steaua felină zgîrie-n apus
petala morții nu-î căzută încă
lumina ca o pasăre s-a dus.

O, poate somnul nu te înțelege
mai galben ca mătasa de porumb,
cînd se strecoară clownul în rege
și Timpul plînge dintr-un ochi de plumb.

Sau magii chelulesc prin crîșme rele
sau aștrii mișînd lug de lumini?
Oameni cu rîni aprinse sub dantele
și-au pregătît coroanele de spini.

Poate pe-ascuns femeilor vei place
rivîndu-te ca pe amaniți blonzi,
dar tu vei mai cînta un imn de pace
îndurerînd doar cîinii vagabonzi.

Iată amurgul

Cum trecl prin ghimpi cîți trandafiri exultă
cu buze de mătase sub picior?
Copilule, de-ai bănuî că multă
lumină lași cînd rînille te dor.

Dar oamenii te-or duce în Ispită
vinzîndu-ți lemnul propriului sicriu
și te vor îmbrăca în piei de vită
să n-ai bă Maica, pacea unui iu.

Poate-n cîmpie păstrîndu-ți zorii
vei încerca să spui acel Cuvînt:
Dar s-au schimbat vre-o dată muritorii,
nu-î chelulesc doar potîmi pe pămînt?

O, binecuvîntînd melancolia
în pintecul miresmelor de lîn,
amurgul îți va înroși solia
cîntului tău, copilule bătrîn.

Degeaba vei striga un imn de pace
spre aștrii dezlegați din cerul grec,
orașele duhînd în carapace
ard sub coroana ghiarelor de leu.

Clown

Eu sint nebulul pictînd cu sînge
copiii celui din urmă amurg,
în jugul serii trupul mă strînge
spre paradis cu mușenie curg.

Ard pielea vorbeii șuierătoare
mingii o roză-n groapa cu lei,
aud nisipul cîntînd sub mare
și minutarul florii de tel.

Nu mai de lucrul parcă mi-e trîc
pe întuneric cum se iubesc,
larba strecoară mîna ei mică
și potriveste ceasul ceresc.

Dar între oameni cîtă zăpadă,
cîți orbi strivîți sub coroane de regi?
Îmi zgîrlî ochii să nu mai vadă,
eu sint nebulul, dacă-nțelegi...

ADRIAN
CARSIAI

povestire din tren

„Seceta se vestește încă din primăvară. Nici un strop de ploaie nu căzuise în unele locuri și oamenii priveau zadarnic cerul, mai ales în vremea apusului, doar vor zări cîteva scame de nori. Dar cerul rămînea împede ca oglinda și se adîncea tot mai mult cu fiecare zi care trecea. Suprafața pămîntului crăpase. Liniile despărțitoare alergau peste el, se roteau parcă fără rost în jurul aceluiași punct. Gizele fugeau de soare și intrau în adînciturile pămîntului. Mai apăruseră niște gândaci negri, necunoscuți, nimeni nu-i mai văzuse pînă atunci. Erau singurii care rezistau soarelui arzător.

Dar în fiecare seară personaul continua să oprească la ora cinci în gara D. Probabil că ați uitat gara, e mult timp de cînd ați trecut ultima oară prin ea. Personaul continuă să sosească în fiecare zi fix la ora cinci. Seceta n-a împiedicat o mulțime de lucruri să se desfășoare în continuare, oamenii să se iubească, personaul să oprească în gara D. Acceleratele nu opresc aici. A fost o vreme vorba să oprească o dată pe zi dar nu se știe ce s-a întîmplat că nu oprește nici azi. E o gară ciudată gara D. Așezată pe-o aripă de deal ea seamănă c-o părere de rău dacă se poate spune așa ceva despre o gară.

De aici iau trenul cînd plec la rude în Nord. Mai întotdeauna în iulie mă întîlniți, în vreunul din personalele primei săptămîni. Am o valiză albastră în carouri și o cămașă de vară cu pătrățele de galben și roșu. Sint sigur că pot fi recunoscut cu multă ușurință.

Anul acesta am călătorit cu încă alți patru oameni în același compartiment. Trei femei și un bărbat. Femeile continuau să discute despre secetă cînd m-am urcat și m-am așezat lângă geam. Cea din fața mea purta pe brațe un coș în care se odihnea toropit un rătăc. Cealaltă din dreapta minca brînză cu piine de casă.

— Și la dumneavoastră ziceți c-a mai plouat?

— Da, de vreo cîteva ori, a răspuns femeia din dreapta mea. Se oprișe cu o bucată de piine aproape de gură și își întorsese capul mult spre geam.

— Trebuie însă ploaie mare, o săptămîină întregă, a zis tot ea.

— Da, seceta, a oftat cu gîndurile aiurea altcineva.

Răzoiul din coș s-a mișcat în clipa aceea și stăpîna a părut atrasă de zgomot. Părea destinsă dintr-o dată, lăcărînd de zîmbet jucău pe la colțurile ochilor.

Era groaznic de cald. Geamul și ușa compartimentului sebeau deschise de multă vreme și se simțea din cînd în cînd o boare plăcută, fără folos însă. O picătură de boare într-un ocean de căldură.

— Sînteti din C.?

— Nu, am o fată acolo. Acum terminase de mîncat și a răspuns la întrebare repede. Pe urmă și-a luat bidonul roșu de la picioare unde și-l pusese și a băut o gură de apă. Își împachetase meticulos brînză și piinea și o băgase într-un sac de voiaj. Bărbatul a ceruț și el apă și femeia i-a dat. O să coboare el la prima stație să ia altă apă proaspătă, a zis. Avea niște ochi reci, de reptilă. Cămașa părea exagerat de murdară la guler și manșete din cauza culorii ei galbene.

— Și acum acasă, nu?

— Da, la F.

Întreba din nou femeia care avea răzoiul. Vecina din dreapta părea dispusă să răspundă la orice întrebare, se întoarse de-a binelea cu fața către geam.

— Am o fată acolo. Acolo stau de fapt.

— Cum se face că aveți casă în C.?

— Bărbatul meu a fost din C.

S-a uitat în jur. Avea o privire stăruitoare, se uita la noi toți, voia parcă să ne ceară s-o ascultăm.

— În F. stați? a zis bărbatul cu ochii de reptilă. Avea accent moldovean și poate că și el era tot din F. Dar n-a mai dat nici o explicație și s-a uitat în fugă pe geam căci se oprișe trenul. A smuls repede bidonul și a aruncat pe geam restul de apă. S-a întors peste vreo trei minute c-o mutră plîngărească. Se grăbise cu golițul bidonului dar trenul oprișe în cîmp iar în jur nu se afla nici urmă de fîntînă.

Căldura scăzuse în intensitate și soarele era foarte roșu; parcă ardea ceva pe întreg orizontul. Nu mai zărisem niciodată un asemenea soare prevestitor de molime parcă. O parte din bărbat au coborît din tren și au luat prune de pe margine, acoperite de un praț negricios de locomotive. Le-au șters cu podul palmei și au început să le mănînce cu încetineală. Cîțiva arătău cu degetele către soare și strigau unul la altul ca și cum ar fi dat semnalul unei isterii generale. Au început apoi să alerge tot în direcția soarelui cu miinile depărtate de trup ca niște pășări cu aripi arse. Trenul se pornise și ei se grăbeau să se urce. Atunci s-a auzit din nou glasul monoton ca al unui crainic al femeii de la geam.

— Cea din P. e a patra fată, da?

— Da ea, ea...

Vecina răspunese pripit. Ședeam cu capul plecat și cînd am ridicat pleoapele grele de lumină multă l-am întîlnit ochii ușor tulburători cu firisoare de sînge pe la margine așintii asupra-mi. Mă privea fix, avea ceva confuz, de neîncredere în uitătură, de suspiciune în ceea ce mă privea, de parcă prezența ea acolo ar fi deranjat-o în mod hotărîtor sau ca și cum eu aș fi spus ceva împotriva copiilor ei.

Am suportat în tăcere ochii bătrîncioși. Mă simteam obligat să mă uit la ea dacă mă privea. A trecut însă rapidul „Traian” și pe nerăsuflăte toată liniștea a fost înghițită în ritmul roților. M-am trezit privind pe geam umbrele celor care călătoreau clandestin pe acoperiș.

Trenul a mai stat undeva lîngă o ruină vreo jumătate de oră. Întîrziase mult și de-abia am mai prins acceleratul către Nord. Eram obosit, căldura mă sfîrșise, și voiam să dorm. Se lăsase întunericul ca o vorbă grea și neașteptată.

Între timp se deschisese însă ușa compartimentului și după mers mi-am dat seama că-i vorba de-o femeie.

— Aaa! sintem din nou tovarăși de drum.

— Dumneavoastră! m-am întors eu.

— Merg la F., doar ați reținut.

— Da, dar același compartiment, ... ori-cum...

Peste alte clipe rămîneau în urmă peronele frînte de oboseală. Ea era aceeași femeie cu piinea și brînză, dar părea mult mai schimbătoare, mai nouă. Niciodată n-am văzut un om care să se schimbe atîta într-o jumătate de oră.

— Am bănuî că nu prea mă credeți!

— Poftim! am tresărit eu.

— Că nu prea credeți spusese mele în legătură cu copiii. Am impresia că sînteti un om inteligent și nici eu nu reușesc să fiu prea convingătoare.

— Ce importantă are?!

— Cînd nu spui adevărul nu ești convingătoare, nu?

— Cum adică adevărul, care adevăr?!

— Păi, da domnule, n-am avut niciodată copii, dar aș fi vrut să am. De douăzeci de ani sint singură, nu am pe nimeni în toată țara asta, în toată lumea...

A vorbit o vreme șoptit, fără să i-o cer, fără s-o ntrerup. Se scuza și se tot dezvinovătea că o persoană bătrîină folosește asemenea terțipuri ca să poată discuta cu cineva, fie el și străin.

O priveam uitit, cu ochii mari, încordați, încercînd continuu să descifrez un lucru important, fără îndoială, care se afla undeva în preajma mea.

drum neinceput

De dimineață, pe sub zidul colțuros, cu cărămizile măcinate și lăsat în pantă, bastonul orbului, chemînd pași spre piața în dezmoarte, lovea rar și apăsat în pietrele din pava, lăsînd în urmă un sunet doig de clopot spart.

Mirodonie îl auzise și în dimineața aceea, așa cum îl auzea în fiecare început de zi, coborînd agale o dată cu lumina ce se întindea suspendată peste deal, ca o aripă gata să bată.

Stătea întins pe pat. Lucrurile din jur, masa cu lemnul învinețit, scaunul, geamul și sus, spinzîrînd de un cui gros și pătat de vară, ceasul; conușii și recli, incremenite între aceleași intervale cu spăniul bolții sau drept, apăsate de aerul îngroșat. Doar în tic-tacul monoton se strecura o undă de împotrivre, insistînd parcă după bătaile rare și grave care marcau orele și jumătățile de oră.

Asculta pasul imposibil al ceasului și pe Mirodonie îl cuprinsese un fior ciudat, aspirîndu-i pielea. În dimineața aceea i se păru că făcîndu-l metalic al ceasului educe umitor de mult cu loviturile de baston după care alerga în noaptea lui orbul.

Cu o zi în urmă, colindase străzile aproape pustii din orasul în care își petrecuse ultimii ani de studii. Felinarele pline de pîianjenii și asfaltul ud, pocnînd sub picăturile de ploaie! Altă reținere, cu toate că, la un moment dat, avusese impresia că cerul se va frînge peste dunga zării și are să-l tragă cine știe unde. Terminase studiile aproape în același timp cu declanșarea războiului. O coincidență ciudată pe care nu reușea s-o priceapă. La început rămăsese în afara pregătirilor de evacuare și a tropotului de cizme care frămîntau caldarîmul toată noaptea. Nu putea dormi. Era o contradicție prea mare între ordinea pe care o avea înscrisă în mîntea lui, între ordinea susținută de cei care îi vorbisera despre rostul vieții și între ordinea în care urma să intre. Din posibilitățile nenumărate pe care le prezintă viața celui care se află la început de drum, pentru Mirodonie nu mai rămăsese decît una: arma!, tocmai aceea pe care nu o cuprinsese în gîndurile lui. Arma și pe front! Așa i se spusese atunci, cînd, de fapt, urma să aibă loc festivitatea... unde trebuiau să fie înmîinate acelele, drept de a profesa meseria pentru care te-ai pregătît.

Ultima noapte, i se spusese că a doua zi urma să plece. Nu reușea să doarmă. Somnul refuza să se mai apropie de el. Privea tot timpul în jur. Masa cu lemnul învinețit, scaunul, geamul și sus, spinzîrînd de cuiul gros, pătat de var, ceasul...

În lumina dimineții, deschisă ca un sac, dincolo de geam, păsările cădeau ca niște bulgări groși de umbră.

Imposibilitatea de a prevedea cît de cît ce avea să urmeze îl înnebunea. Sub piele, întepături supărătoare se înnulțeau cu o repeziune umitoare. Aproape că îi venise să strige, să țipe...

Încercase să vorbească. Vorbele refuzau să iasă din gură, iar minile abia dacă tresăriseră pe lemnul lucios al patului.

„Într-o seară am fost la un spectacol”, încercase, apoi, să-și spună în gînd. „Era o baracă nizerabilă, cu scaune improvizate...”

Ce rost are totul, se întrebese și pentru cîteva secunde loviturile de baston sunaseră iar, dar așa de aproape că din clipele în clipă se aștepta să le simtă atingerea suind pe piciorul pe care carnea se și crispa.

„Geamurile dirdîiau, continuă fără să-i mai pese de ce spunea, și după fiecare rafală lumea se ridica în picioare. Pe peretii de scîndură nu se vedea nimic în legătură cu frontul...”

Respirația i se îngreunase și s-a întors puțin, încercînd în același timp să-și treacă privirea dincolo de linia peste care se zărea albului ziele înecat în apa geamului.

Afară, lumina dată acum în vînt, umplea întînderea și un vînt ușor începuse să frămînte coroanele copacilor.

Îeșise, apoi, în stradă fără vreun gînd precis. La o intersecție, mai mulți militari se învîrteau în jurul unei mașini din care abia putuse să zărească un colț de aripă cu vopseaa prăfuită. Cînd a ajuns în dreptul lor Mirodonie s-a ridicat pe vîrful și a descoperit un corp pe care cîțiva dintre cei de fată îl țineau cu grijă ca să-l poată înveli într-un cearceaf albastru ca un colț de cer neatin de lumina răsăritului. Fața desfigurată, cu oasele ieșite prin piele, îi stăruie mult timp lui Mirodonie în fata privirii.

Căzuse, deci, primul om. Fără ca măcar să vadă cîmpul de luptă!

Oare ce gîndea atunci cînd își luase rămas bun de la rude și prieteni? se întrebese Mirodonie. O durere surdă, ca regretul

că n-ai putut vorbi cu cineva foarte apropiat, înainte de a muri. Îl însoțise în mersul său la întîmplare...

Și pe el, Mirodonie, ce-l aștepta?

Toată noaptea se întrebese, fără să ajungă la nimic, dar absolut nimic din ceea ce urma să înlîneasă în propria-i viață peste cîteva zile.

ION NETE

În lungul bulevardului, doar grupuri de militari se îngheșeaua grăbite.

Aerul era ca o apă rece, de acvariu, stăvilit între zidurile înalte ale clădirilor de pe margine.

Traversase strada și cînd ajunsese pe trotuarul celălalt se oprișe mirat de tăcerea cu care doi bătrîni își aprindeau țigările. Unul, cu chelie, peste măsură de gras. La celălalt îi atrăsese atenția gura închisă ca o cutie de conserve turțită. Țigara, prinsă între buze, părea un fel de siguranță, pusă special ca să desceșteze maxilarele.

— Ce mi-ai adus? Îl întimpinase un copil la colțul unei străzi.

Din urmă nu se mai auzeau pașii nimănui.

„Înseamnă că pe mine...” își spusese fără ca să fie în stare ca să schițeze măcar un gest. Numai după ce Mirodonie se crezuse destul de departe întorsese capul. Copilul continua să-l urmărească cu privirea rugătoare.

„Bine, dar eu nu vin de nicăieri și...” oftase vroid să se oprească.

Strada singuratică, cu fișii de lumină subțiate de perdelele trase îi dădea mai multă siguranță.

— Vrei să mergi cu mine? auzi șoapta unui glas de fată prin deschizătura unei porți. Mirodonie ridicase din umeri și, înainte de a răspunde, se gîndise de ce tocmai atunci i se întîmplă toate astea. Refuzase printr-un gest moale, istovit și pornise mai departe. După cîțiva pași se oprișe ca să privească înapoi. Fata îi făcea cu mina.

„Ce-ar putea să-mi spună?” se întrebese puțin înviorat de curiozitate. Nici măcar nu-i descoperise trăsăturile din cauza umbrei.

— La noi, îi auzise glasul fetei, de parcă ea s-ar fi apropiat pe nesimțite din urmă, fetele povestesc în fiecare seară atîtea lucruri. E drept că unele mai și plîng... Dar știți ce înseamnă să nu ai ce povesti. Și-apoi lacrimile se usucă așa de repede...

„Să nu ai ce povesti, rețuase Mirodonie... și lacrimile, e adevărat, se usucă repede... dar singele?”

Se speriasse de asociația făcută și grăbise pașii. Încerca să se gîndească la ceva, dar nu-i venea în minte nimic. Atunci parcă, să depărteze momentului celor trei întîlniri se apucase să inventeze, să-și facă o preocupare. Își închipuia că în fată îi apare cineva care îl invita să vadă un tablou extraordinar, asigurîndu-l că nu l-a mai văzut nimeni înainte de el. Îl face o favoare și Mirodonie se lasă măgulit și, desi nu se pricepe la pictură, se arată nespuse de încîntat de ceea ce vede. Spune că îi place în mod deosebit că tabloul a fost agățat în mijlocul camerei, de un glob verde, din care, cînd se aprinde lumina, se împrăstia un abur asemănător cu ceața ce plutește peste bălțile arse de secetă. Aburul pune în valoare conținutul tabloului, conținutul acela simplu, format dintr-un scaun și pe el o fată, ridicată într-un picior, îndreptînd mina spre un laț care atrîna deasupra. Mișcarea era surprinsă în așa fel că îi dădea impresia existentei unui al doilea om care se afla dincolo de usa masivă, cu cheia răsucită în broască.

„Se moare așa de ușor, îi spune cel care îi prezenta tabloul. E un moment în viață cînd se moare așa de ușor. Un moment care se găsește în viața fiecăruia.”

„Să încercăm, propune tot el, să ne închipuim ce se întîmplă...”

„N-ar fi mai bine...” protestează Mirodonie, fără a se gîndi ce anume ar putea fi mai bine.

„Ia să te aud, continuă celălalt. Așa. Să recapitulăm: ai în fată o cameră, în mijloc un scaun vechi, pe el fata! Poziție nefirească. Privirea fixează ușa, clanta care pare că se ridică ușor. Acestea ar fi datele, punctele de pornire. Ei? Imaginație, puțină imaginație, domnule.”

Pe Mirodonie nu-l surprinde că fata i se pare cunoscută și că în privirea ei recunoaște o frămîntare care nu îi este străină. Tace

și ascultă. Vrea să vadă ce are să urmeze, ce are să mai spună celălalt.

„Ei, ce zici, îl întrebă celălalt.”

„Este foarte bine, răspunde Mirodonie repetit, dar cu o condiție...”

„Care?”

„Dacă ți-ai închipuit că cel care stă dincolo de ușă este Stăpînul!”

Mirodonie se încruntă speriat, de parcă altcineva vorbisese ceea ce gîndea el. Își dădu seama că ajunsese la unul din gîndurile de demult ale lui, un gînd în care credea de pe timpul cînd urmărea procesiunea de sub palmul, aruncatul acela de țîrîna peste chipurile celor care nu aveau să se mai întoarcă în lumea aceea.

„Dumnezeule, optise disperat, prăbușindu-se la marginea unui trotuar...”

Tirziu de tot, cînd ajunsese acasă, primul lucru pe care îl făcuse, a fost să se îndrepte spre fereastra prin care putea să vadă strada întunecoasă și murdară ca un tranșeu părăsit.

Își reamîni cu stătute cu coatele propiite pe lemnul uscat al pervazului, gîndindu-se la sfîra ceea tainică de capătul căreia atrîna și necazuri și bucurii. Urma ca și el să intre în rîndul celor care alergau să simtă ghemul roșogolului se cit mai repede în urma lor. Cu bucuriile și necazurile. Trezînd repede unele peste altele. Să nu ai timp ca să te obișnuiești numai cu unele. Anii de carțe fuseseră doar un popas. Acum goana începea...

Privind pe geam avea impresia că din nou se încheacă tabloul acela care ascundea în el un drum neinceput.

Mîinile lui Mirodonie se întîlniseră pe marginea patului și se uniseră ca două coji de săpun, umede.

Umbrele de dincolo de geam începuseră să se subțieze, apăsate de dunga de lumină suspendată pe dealul de la răsărit. Și. În același timp, jos, pe lîngă zidul aplecat spre piață, bastonul orbului începuse bătaile. Iscodind drumul înainte.

Ilustrații
de
CONSTANTIN
BACIU

tabloul

Oranek închise pentru o secundă pleoapele, ridică mîna stîngă răsfrînd degetele semn că cerea liniște. Apoi se lansă într-o lungă divagație lămuritoare. Cei doi rămăseră liniștiți pe locurile lor. Chiar și cinele, fermecat de ceea ce se petrecea în jurul său, se opri din ronțait și ascultă atent. Din cînd în cînd arunca o privire pofcioasă grămescă consistente de oscioare crude de pui care i-au fost servite la sosire într-o manieră neașteptat de politicoasă.

Cu o întîrire de cîțiva ani, înfîlțirea a fost, așadar fixată și la o oră, dacă ne orientăm după ceasul urias de pe peretele din fund, nu tocmai convenabilă. Oranek sosise încă de pe la șapte, nimerind cu totul întîmplător strada Flandrei, după ce o vreme rătăcise prin oraș nehotărît, să vină, să nu vină. Klim îl aștepta în capul scîrilor roștind fără săr cuvințe despre punctualitate. El zburcî aproape cu brutalitate în josul scîrilor — în căperea amenajată aflîndu-se la subsol — fără să-l întrebze, așa cum se cuvine în asemenea ocazii, dacă a adus ceva cu el, flori de pildă sau luminări, semn că sau se îngrăjise el de toate sau că nu era cazul. Jos,

VASILE SĂLĂJAN

rendez-vous cu Tanata

după ce au proptit bine ușa și-au verificat reciproc ținuta. Klim arătîndu-se vizibil nelămurit față de prietenul său. E cazul, gîndea el, să mă apuc serios de treabă, timp la dispoziție am exact cît mi trebuie, totuși nu pot întîrzi ca apoi grăbindu-mă să fac un lucru de mîntuială. În situații ca cea de față trebuie să te prezinzi cu toaleta cît mai bine pe punct, dacă nu cumva impecabilă. Și cred că ești întru totul de acord, dragul meu. Oranek se lăsă în consecință dezbrăcat, așteptînd apoi în picioare gol-golul momentului cînd, din încăperea de alături în care îl pregătise baia, Klim îl va chema. După o jumătate de oră Oranek purta costum închis, cămașă albă, era bine bărbierit și pomadat.

Încăperea era și ea bine pusă la punct, sobru mobilată, odihnitoare. Lipseau cu desăvîrșire florile, fapt cu totul surprinzător, dacă ne gîndim la cel de-al treilea invitat. Pe o mîșuță într-un colț se afla magnetofonul și nu departe de el, gata pregătite, bine ținute paharele. Securile lustrite fuseseră stinse probabil dinainte, acum ardeau lîngă masă doar două luminări. Oranek se întinse pentru cîteva clipe pe patul din stînga, îngust ca o scîndură, scund. Pe urmă, o vreme, au așteptat aflînduși în fotolii, asistînd fără voce la un spectacol pe cît de neprevăzut, pe atît de plăcut. Se făcea că o femeie foarte tînără și foarte frumoasă s-a oprit în dreptul ferestrei lor. I se vedeau, dinăuntru numai picioarele pînă aproape de genunchi, plînuțe, strînse în ciorapi de nylon, fără cusătură. Un cîine mărunt de rasă se agita cîntînd în jurul lor. Evenimentul acesta a prieluit schimbarea citorva cuvinte și, desigur, apropierea fotoliilor de fereastră. Nu-i cîntîlit ceea ce facem, acum cînd așteptăm pe altcineva, șopti Klim. S-ar zice că o înșelăm. Oranek se arătă mult mai entuziasmat, afirmînd ceva care-l făcu pe Klim să exclame: taci lăudărosule! După un timp picioarele țesură brusc din cadrul ferestrei. Rămase pentru o secundă cîinele care amintindu-și de anumite obiceiuri ridică un picior și fără îndoială și-ar fi ris de geam spurcîndu-l dacă n-ar fi fost smucit de zgardă. Era ca o lăsură de porțină. Prietenii tresăriră îndreptîndu-și privirile către uriasa pendulă de pe perete. Acele erau căzute și chiar în acel moment se făcu auzită reverberația pașilor coborînd scările. Iată clipea, exclamă un involuntar, aproape cu groază. De afară se auzea deslușit scheletul unui cîine. Klim se repezi la ușa. Un val de frig năvăli în încăperea: înți intră căteful, apoi invitata. Mă bucur, le zise aceasta întinzîndu-le familiar mîna, că m-ați invitat să petrecem o seară împreună. De altfel aveam și eu în gînd această plăcută inițiativă. Nu mi-a fost greu să vă găsec și vă inchipuiți cît sînt de bucurioasă. Totuși n-am să stau mult, cum sînt bătrînă nu prea vād și pe deasupra picioarele. Acum nu mă ajută, umblu cam mult, așa că, fără supărare, o să isprăvim cît se poate de repede. Picioarele dumneavoastră sînt foarte tinere și frumoase (cine sînteți, totuși, numele, numele aș vrea să vi-l cunosc), îi zise roșind Oranek, cuvinte care îl făcuseră nespăsat plăcere doamnei și toți izbucniră în rîs, prielî numai bun pentru gazdă de a-și ruga invitata să la loc și de a-i oferi miculul căteful ce se arătă a fi simpatic un mînușchi de oscioare de pui. Apoi, liniștit, Klim aprinse și restul luminărilor.

În jurul mesei așezăți comod doamna deschide conversația pomenind de Gnos, căruia în continuare, deși nestîngherită îl face portretul la repezeală, dintr-o răsufare de parcă s-ar teme ca cineva să nu o întreprindă. Zice am să fiu zgîrcită, sau neglijentă cu punctuația, esențial este cu totul altceva, de pildă că Gnos cu ten nedefinit e înalt elastic bun dribleur și mare consumator de sifon cînd plouă strînge apă de la streșini și și spală răbdător mîinile și le vrea mereu curate deși folosește din plin el căuță și nu se dă îndărăt de a căuta peste tot în locuri nu tocmai curate în sufletul sau memoria culiva de exemplu e de înțelea atunci marea lui pasiune pentru ștergătoarele din papură și pentru ceva anume ciudat nu-i așa că cea mai frumoasă clipă din viața lui a fost atunci cînd glisînd lîn pe bucată lui de fier bine strunjit în formă de canal i-a apărut în față un fir de nisip care l-a dezechilibrat făcîndu-l nu se știe ce și din nou e de înțelea că aceasta s-a petrecut împotriva dorinței soției sale care a rămas de atunci uitată cu plînsul pe față și cu inlma răvășită prin ocea gnos nu s-a mai întors gnos s-a lichefiat ceea ce s-a păstrat e un bun miros intelectual gnos vă înjură gnos vă iubește e un clown gnos vă aruncă nisip în ochi gnos mîncăcă trîiască gnos iată-l al treilea trecutul trenul troleu, tramvaiul, tractorul tura-uvra, tra-tra și desigur în orice caz gnos e un principiu, sifriș doamna trăgînd cu zgomot aer în plămîni. Și fără a face precizările de rigoare, roștind un va urma de pildă, fără a insista asupra unor mici detalii care ce cereau imperios explicate aproape cu obraznicie întoarse spatele mesenilor. Sorbind din pahar făcu apoi un gest nelămurit cu mîna după care, în vreme ce savura aroma băuturii șopti mai mult pentru sine asta atî vrut, să știți, iepurașilor, nu m-am înșelat. Sau n-a fost indejuns de clar? Atunci Oranek închise pentru o secundă pleoapele, ridică mîna stîngă răsfrînd degetele semn că cerea

liniște. Apoi se lansă în lunga divagație lămuritoare referindu-se la un oraș, orașul, zicea, trebuie că e unul bătrîn și sobru, cu trotuare înguste și acoperișuri joase, strada pincipală prima la dreapta, întortochiată și încă cîteva, identice, dar cu mai mult noroi pe margini, dacă nu cumva întîmplător e un oraș de munte și-atunci cu lungi alei în pantă și garduri vii, înalte, o poartă aici pierdută, alta mult mai sus pe stînga; și trebuie că e un oraș frumos, bisericile albastre se vād din depărtare, de-aici în răstimpuri se-aud de-abia ghicite acorduri lungi de orgă. Și trebuie că e vorba de neasemulii prieteni, nu mulți, cîțiva, o mie, din care cei aleși, distincți și sobri, înalți, cărunți și tainici sînt doar trei; și desigur despre orăa veche și măiastră iubită cu-nfocare de-o mie de bărbăți, dar mai ales de neasemulii prieteni, nu mai mulți de trei, aleși, trebuie că este vorba în ceea ce roștîi, frumoasă doamnă — discurs abia șoptit, fantastic — dacă în orașul nostru nu există decît o singură orgă și asta la biserica reformată unde cîntă însă Siegfried Klimpops, paracelisierul. Oranek, deși în este bun prieten nu-i cere decît foarte rar învoirea de a cînta

și atunci nu mult, doar cîteva minute; și numai pentru el, așa de plăcere. Klimpops se înduplecă și-l așteaptă în capul scîrilor cu lacrimi în ochi, căci, multă lume știe, Oranek este un bun organist, poate cel mai bun. Cîntase cîndva în capela unei marș bisericale dintr-un alt oraș și cu multă rîvnă pînă în ziua în care, de bătrînă ce era, biserica a fost demolată. Atunci a nimerit în acest oraș venind dinspre sud și trăiește retras pe un virf de deal unde tot mai puternic bat iarna vînturile. Și trebuie că se cunoșe de multă vreme, deși nu se tutuiese și niciodată altfel decît: domnule, avem parte astăzi de o zi cît se poate de frumoasă. Nespuse de frumoasă, aprobă celălalt. Obişnuim să ne plimbăm pe malul fluviului în nici un caz departe, bucurîndu-ne de soare și de fluturi. Sîntem amîndoi cam de aceeași vîrstă, uscățivi cu pardesiuri negre, jerpelite și cu fulare de mătase bej la gît acoperindu-ne eventualele cravate. Pășim așale, preocupati, proptindu-ne în bastoanele noastre dure, înfărite din loc în loc cu inele de alamă lucitoare. Arareori ne spunem cîte o frază pe care celălalt o ascultă ca de obicei cît se poate de atent. Căci știe, și nu e singurul: Siegfried Klimpops ca paracelisier la parte la nenumărate înmormîntări, chiar la mai multe într-o singură zi. Obiceul acesta i-a dat prilejul să cugete și să-și formuleze o convingere proprie, știută de dinafară de Oranek. El ascult de fiecare dată cu același vechi interes, eforturi considerabile nu fac, înțelegînd de fapt totul și zice Klimpops: ar trebui să nu dăm prilejul, cumva ar trebui. Mă îngrozește la gîndul că nu facem altceva decît. Ar trebui, sfîrșește Klim destul de confuz și ar fi stupid, doamnă, să vă precizez că lui Klim îi este frică de ceva anume, pe cînd mie. Și trebuie ca aceste lucruri nu conving deocamdată și nu converg aceluși tînuit discurs care trebuie că e vorba și pe care avem impresia că-l vom descoperi roștindu-l, dacă oboseala coboară în picioare și ochii caută cu ciudă o bancă; și dacă. Și dacă astăzi sînt foarte liniștit, șoptește Oranek. N-am prea multe de făcut, chiar nimic. Decît să aflu la cît seosește. Sau la cît pleacă trenul. E mult, e puțin, sînt multe trenuri? Într-adevăr. Deci: dar care tren? întreb eu sincer nedumerit. Ei, vezi, asta eu n-o mai știu. Sînt convins însă că e vorba de un tren destul de lung și îmbrăcat cu fum ca toate trenurile de acest soi, un tren, se înțelege, esențial. Klim nu se miră, știe și el; și ne ridicăm. Ajunși lîngă biserică ne despărțim. Oranek face cîteva pași nehotărîți, se întoarce: domnule Klim, nu mult, doar cîteva minute. Poate-mi amintesc, e nevoie, nu-i așa, să-mi amintesc. Urcăm amîndoi scările roase. Oranek se așeză pe taburet și mîngîie clapetele; apoi apasă Klim de emoție lăcrîmăză. Vrea să ajungă și el la măiestria proverbială a lui Oranek în picioare oboșește și se așează pe praș. Cîteodată adoarme cîci uită că mi-am cerut voie doar pentru cîteva minute și cînt toată noaptea. Atunci visăm amîndoi frumos și ni se pare că sîntem iarăși tineri. Ei, ai aflat ceva. Domnule Oranek? îl întrebă somnoros Klim dimineața. Prietenul său însă tace clătînd de-abia perceptibil capul. Klim așteaptă în continuare răbdător un răspuns care nu vine, nu poate veni. Și stăm amîndoi drepti o vreme, în picioare, unul cu ochii în pămînt, celălalt iscodindu-l mereu întrebător cu buzele strînse amîndoi oboșiti. Fără îndoială că fiecare în aceste momente rare se gîndește la același lucru, la un tren adică, esențial și cu miros specific sau la un al treilea. Diferența e în mare. Dar la un al treilea ce? Și trebuie că abia acum s-a intru-chipat clipea unui posibil ceas pentru a ști și noi, roștim deci cu evlavie numărul lor, apoi tăcerea, aleșii sînt deci trei, moșnegi albiți de vreme, pierduți într-o cîmpie prea înflorită, o vreme tolanți în iarbă, la începuturi, cu flori în bărbii și ochii de petale, apoi puțina lumăr, gonind ca într-o arenă ciudată fiare sau himere și-ntr-un tîrziu, desigur tăcerea ca o pace, orașul așternut domol, biserica în stînga, înaltă, cenușie, aleile prelungi un fluviu mai aproape, și băncile, și orga, o casă pe un deal și vîntul și totul despre care trebuie, pe semne, că e vorba.

Doamna în tot acest răstimp a exclamat o singură dată bun, acum se ridică, răcește prin încăperea, așteaptă. Ei, în cîinele de zgardă, cîinele fără vreun îndemn se rotește în jurul ei, aleargă așa sprînjindu-se puternic în zgardă. Doamna are însă mîna sigură, nu lasă să-i scape. Se rotește și ea, rochia de dantelă se întoiază, pare de fum. Iată, zice, Gnos contemplant de la o înălțime apreciabilă, arena circulară a cîmpiei. Reprezentația e în toi, e continuă, e din todeauna. Totuși începutul se știe a fi următorul cu doi străini care în rătăciră lor se întîlnesc în mijlocul unei cîmpii preafîlorite fără să știe unde-au ajuns și ce să facă mai departe. Așa încît leagă tovarășie în dezlegarea aceluși mister care se cheamă un drum sau o cale spre liman. Și în timp ce se îmbrățișează de plecare în jumătate din cele o grămadă de puncte cardinale, unul nu se știe care, îi strecoară celuilalt pe după mijloc un capăt de frînghie înnoindu-l bine. Treaba aceasta făcută cu destulă repeziune și experiență este curmată brusc de un ropot de aplauze, prelungit și tronic. Și pornesc ca vîntul, goana este atrăgătoare, spectaculoasă. Cel victorios însă se întoarce destul de repede

la locul de unde-a plecat, leagă meticolos celălalt capăt al frînghiei de parul înfîpt de amîndoi în țărînă ca semn de recunoaștere și de întîlnire și mulțumit de ispravă, de loc oboșit, se întinde pe patul așternut în fineață printre flori, molănd în continuare cu plăcere. Celălalt gîndește sufocat mai repede ca pasărea și ajuns la capătul frînghiei nu cade în nas ci cotește discret, fără prea multă publicitate — ca acest cătel, priviți-l — la stînga sau la dreapta în plin effort gonind neînțeles apoi în cerc perfect, cîntînd desigur ceea ce într-un cuvînt se numește o cale. Unii susțin că de la bun început cei doi s-au îmbrățișat descoperindu-se tată și fiu și că toată scamatoria cu frînghia nu era o înșelătorie curată, ci un compromis la care s-a ajuns între ei în privința continuității: fiului revindindu-i sarcina precisă de a-l perpetua, fapt care ne face să admitem că era o contemplare în lanț din partea lui Gnos. Și trebuie că Gnos...

Alții însă susțin, și cu subtile argumente că la început în cîmpie n-ar fi apărut decît un singur străin și carele din prea multă simțurătate într-un moment de cumpănă s-a divizat în doi. Se presupune că: ori nevoia de unitate, groaza de a fi singur din nou ori pur și simplu întîmplarea a determinat gestul acela reprobabil de strecurare a frînghiei pe după mijlocul firav al celuilalt înrobindu-l. Pentru cîta vreme e o întrebare curentă. De ce cel cu zgarda nu revine călăuzit de frînghie la punctul de pornire ca să se salveze? Nu să ucidă ci să se salveze și să-i spună așa de la obraz celui care moțăie: eu așa, tu așa, las' că ne vede Dumnezeu. De ce pur și simplu nu taie frînghia lăsînd din ea doar partea care-l înconjoară ca o curea și liber apoi să-și șoptească astfel, concluziv: tot m-am ales cu ceva, nu mai sînt gol, sînt încins. Dar sar și alții rîi de picioare zicînd: la început a fost străinul, făcea tumb, și se tăvălea pe burta în fineață. Rău, rău fără nevasit, oftau bătrînii. El protesta în versuri, aruncînd anatema asupra femeilor și lăudînd ceva anume. Într-o zi din întîmplare l-a zămăslit pe celălalt. Nu se aștepta. Du-te, i-a zis, ești liber, aleargă mereu și uită-te nu te uita înapoi, învîrtește-te ducîndu-te și invers. Ai lumea pe cît în fața ta pe atît în spatele tău: e a ta și așa mai departe. Și în vreme ce străinul i se arunca la picioare mulțumindu-i nu se putu stăpîni și înodă frînghia. Spectacolul e continuu, frumos și arena geme de atîta lume. Și Gnos contemplant. Se presupune că într-o bună zi viitoare își va lua carabina și va ochi în frînghie. Dar ce se va întîmpla, se întrebă deocamdată Gnos în timp ce-și întoarce fața de la arena mîstînd a sudoare și efort, dacă această ordine va fi zdruncinată, dacă această căutare furibundă va avea înafară de țel și un strop înfim de izbîndă? Poate știți dumneavoastră domnilor, zice doamna așezîndu-se precaută în fotoliu. Căteful oboșit, se retrage într-un colț, din vreme în vreme latră ham-ham-ham, i se

Ilustrație de CONSTANTIN BACIU

dă o ciozvirță pe care el se grăbește să o blameze. Magnetofonul este oprit sau poate numai acum i se dă drumul. O mină, nu se știe a cui, a apăsat pe butoane. Lumină difuză, săracă, pe urmă de loc, da, domnilor: funtunicul. Și un marș funebru, tărăgănat.

Și trebuie că în final șpania mustește în pahare, se bea pe săturate la jumătaea drumului dintre și dintre; fiind noaptea tîrziu spre ultima zi într-o încăperea de la subsol pe strada Flandrei la un număr oarecare și căteful (ham, ham) pămîntului către luminări. Departe într-o biserică albă o orgă închinîndu-se cu evlavie își face crucea de pe urmă după care se lungeste pe podea cu mîinile împreunate înîndu-și cu destulă uzuritate răsfularea în ciuda vîntului care se zăbovește în tîrziu. Cîțiva îngeri violci în jurul ei și se întrebă reciproc lucruri știute; și se întîrețin în răstimpuri la telefon pentru trecerea timpului într-un mod oarecare. La alegere cu casa de baștină. Și doamna dansează pe rînd cu fiecare, cu Oranek, cu Klim și la urmă se pune răspicat problema căsătoriei, ce mai tura-uvra, doar asta e, una singură deocamdată, alegerea mirelui rămînd în latitudinea mijlocie a doamnei pe care, desigur, o chema Tanata. Căci trei erau aleșii, fiecare cunoștea, dar unul era cunoașterea și numai la urma urmei, nuțială adică, și-au dat seama că erau de fapt trei prin contemplant, înșcriși la rendez-vous din nou dar doi și teama, iama, ată și Tanata, roști paracelisierul stingînd luminările.

fel de om. Nu percep cantitatea asta de informații. La mine totul decurge în alt mod. Se concentrează, se concentrează și apoi erupe. Îmi place, bine, nu-mi place iarăși bine. E mai simplu.

E mai simplu, adevărat, concise și fata. Merseră un timp fără să-și vorbească, apoi ea se strîmbă o clipă și spuse:

Bine. Te duc, dar să nu spu că nu te-am prevenit. Te duc. Și de data asta totul părău stabil. Se întoarseră vreo șapte metri, ea îl străbătută aproape alergînd, dar lui nu-i venea greu să meargă repede, nu mai pași păreau ceva mai mari și mai hotărîți. Cotiră pe o altă stradă, perpendiculară pe prima, mai îngustă dar mai frumoasă, trotuarele aveau margini de pămînt pe care creșteau flori, dar acum din cauza frigului nu rămăseseră decît tulpinile veștede. Totuși, iei col, treceau oameni cu stropitori care de îndată ce îl vedeau se dădeau la o parte și-i urmăreau cu o mișcare alene a capului.

Aici, se opri fata, iar el se simți descumpănit pentru o clipă. Casa nu era prea înaltă și de afară ușa în fața căreia stăteau amintea de un magazin desființat de puțină vreme. Își reveni însă repede, ochii sticlați din nou și spuse:

Ei, ce facem, intrăm? Fata lovi de cîteva ori tabla din preajma geamului, zgomotul se auzi prelung, apoi așteptară în cele din urmă ușa se deschise și în prag apără un bărbat nu prea înalt, între două

vîrste. Era îmbrăcat într-un costum gri, mototolit pe alocuri, în picioare avea o pereche de pantofi cu cioc, sclîciți, pe care se vede că îi îmbrăcise în mare grabă. Privit în ansamblu părea un om de treabă, care nu supăra pe nimeni, un tată de familie, cum s-ar spune, cumsecade și fără ifose.

Al, Sofia, strigă el în clipea următoare, ce bine! Ce bine! Se dădu un pas în lături și astfel noi veniți reușiră să intre. Camera era prelungă și nu se știe de ce mîroșea a ciment și fum. Nu avea decît un geam, către stradă, din tavan atîrna un bec care împărțea lumina miloagă și o creangă de copac care putea reprezenta orișice. Spre mijlocul încăperii se aflau cîteva forme nedefinite, îngrămădite una în alta și învelite în punși de plastic.

Ce bine Sofia, ce bine, repeta omul, acela cumsecade. Știi, tocmai am pus o cărămidă pe aragaz, să se mai încălzească. Cei doi mai făcuseră cîteva pași și se opriră chiar lîngă grămada informă din mijloc.

Știi, el este acela de care v-am mai vorbit, începu fata.

A, da? El este? El bine, îmi face plăcere. Ce mai face, leule. Intră, hai, nu te sfii. Invitația era însă întîrziată căci leule, după cum am mai spus se afla deja în interior și își recăpătă treptat vechia poziție, aplecîndu-se tot mai în față.

Fata se îndreptă către un colț al camerei și luă cîteva cartoane care așteptau sprînjite de perete.

Vezi, astea sînt, spuse. Le aduse înaintea băiatului și le răsfrîră pe toată suprafața parchetului. În partea aceea lumina becului se îmbina cu aceea a zilei și din cauza asta totul părea mai alb, mai prietenos.

Vezi, astea sînt, repetă fata. Culoarele se îmbrățăriră în toate părțile. Jucău în fața ochilor, alegau de la o plînză la alta în îmbrățăriră și încolăciră fără noimă, se motoleau cu vremea și cu fumul, sorbeau mirosul cimentului, furau lumina zilelor, undeva departe un bătrîn în salopetă matlasată prinse a-i urmări, dar pe atunci erau alte timpuri cîrind ca asfaltul străzii, încălziți de anvelopale roților și de frînele care scrișnesc năpraznic.

Vezi, asta e ultimul, mi-e greu să-ți explic, începu fata, arătînd unul din tablouri. Așa însă, totuși apare mai lesne, în fața celorlor rezistența ta se îndoia, refractaritatea slăbește. Nu simți ceva nou, care te rupe, ceva mai puternic decît simțămintele tale retrograde, în fond ești un neavizat. Un neavizat.

Da, se vîri în discuție și omul cu înfățișarea atît de pașnic. Sigur, ești un neavizat. Sofia îl privi cu neliniște. Încercă să intervină dar nu mai avu timp.

Totul e însă foarte clar. Pictura mîroșea urit, înțelegi? Mie nu-mi place mirosul de vopsea, nu, e bucatărie, bucătărie, dar asta nu mă împiedică să o simt. Ție nu-ți place că n-o pricepi. Dar ce să pricepi? Ce tot vrei să înțelegi? Să simți, asta e esențialul! Uită-te la fata asta! O vezi așa cum e, aparent docilă, ascultătoare, ei bine nu ține cont de nimic. Deodată glasul căpătă o putere nouă, nebănuită. Sofia mai încercă o dată să-l interpuză și nu reuși.

Degeaba îi spun. Termină asta, colorează aicea, nu ascultă. Dar asta fiindcă trăiește, pătrunde. Uite tabloul asta, vezi, aici e un ceas, un timp care arde. Pe foc. Nu simți, se duce la vale. Centrul compozițional e jos, drumul s-a scurtat, nu se mai poate face nimic în condițiile astea. Nu mai e timp. Limbile ceasornicului sînt pictate cu ulei roșu. Deci ard! Ard! Și ea a uitat marginile. Sînt groznic de părăsite. Apicturale. Înțelegi? E foarte simplu ce vreau să spun. Întărești centrul și lași marginile în părăsire. Faci ceva și nu faci altceva. Părăsești un loc pentru ca să ocupi altul. Dar asta-tocmai viața! Nu simți?

Băiatul se aplecă înainte. Din cauza asta focul tabloului se apropie mult luminîndu-l obrajii. Ochii începură să sclipească în lumina acelorasi culori, dintr-o dată totul devenise timp care arde, simțea, simțea, din ce în ce mai adînc, i se făcuse cald, o căldură moale, mîltoasă, ce se întinse prin tot corpul, în toate incheieturile, înnoindu-l din mijloc, mai aproape, din ce în ce mai aproape.

Cînd simți, totul devine limpede, exclamă. Eu sînt un altfel de estet. Dar n-am negat simțirea. Am să reușesc să vă fac să mă înțelegiți! Se aplecă mai mult dintr-o dată. Părea că se rupe, părea că oasele i se înnuieră între două limbi de fărîci.

Eu simt. E foarte cald, e din ce în ce mai cald! Și înțeleg. Dar vedeți, din toate astea ați omis esențialul.

Cel cu înfățișare pașnică se apropie.

Zii, leule, zii.

Ați omis esențialul, continuă băiatul, aplecat înainte cu capul atît de jos încît ajungea pînă la genunchi. Aici, undeva, din flăcări, apare omul. Se topește în flăcările timpului dar artistul a prevăzut și o ușa. Îi mai lipsește cheia, pe care zadarnic o ține în palma deschisă dacă nu știe s-o folosească.

E groznic de cald aici, nu crezi, îl întrepruse cu blîndețe celălalt.

Da, e cald, dar eu trebuie să descui. Și nimeni nu va fugi de limbile pictate cu roșu pînă cînd eu, înnovolat peste pămînt nu voi descuia ușa...

Între timp Sofia se retrase cu pași mici, nebăgăți în seamă.

Te-am prevenit, strigă ea, te-am prevenit. Acuma nu mai ai scăpare. Trebuie să alegi. Pe care din ele?

Dar nu m-am decis, răspunse băiatul și ochii sclipiră pentru a nu știu cîta oară. Nu e ușor.

Cum adică nu te-ai decis? Cum poți să nu te decizi? Acum nu mai ai ce face! Omul cu înfățișare liniștită ridică glasul. Nu-ți poți permite să faci tot ce vrei. Nu e timp de pierdut. Ți s-a deschis o cale frumoasă, o meserie nobilă, vier căpăta cheile, nu ai voie să te întorci! În spatele tău s-a aprins focul!

Băiatul rămase o clipă nemişcat, încercînd parcă o ultimă rezistență.

Da nu m-am... Pe frunte îi apăreau broboane de transpirație. Din cauza flăcărilor păreau colorate în roșu. Sofia se retrăgea într-una.

Nu-și așalta, strigă, E! nu se pricepe. Îi vezi așa umil, așa cîmîntel în costumul gri motolit pe alocuri, dar e un mincinos, un mincinos josnic. Nu-l asculta. Sofia se retrăgea cu pași mici. E pretențios și acoperise fruntea și ochii. Nu se pricepe. Sunetul vocii se pierdea în lungul încăperii. E un mincinos, are doi băieți, doi ciocliitori care lucrează pentru el. Nu-l asculta. Nu se pricepe. El cioplește, el îi fac totă treaba. Vocea devenise slabă, pierdută într-o altă lume. Mistuit de foc băiatul se răsuci și se frînse ca o rădăcină.

Te-am prevenit, șopti fata. Te-am prevenit...

Omul cu înfățișare pașnică se duse la ușa și o deschise către stradă. Nu se știe de ce mîroșea a ciment și a fum.

Ma aflam in Muzeul de arta a secolului XX din Dusseldorf, cind un nou vecin de perete pentru Rauschenberg si-a facut aparitia in lumina blitzurilor — in exclamatiile de uimire ale hamaliilor deselati. („Ce tablou mare!“). O pictura de Roy Lichtenstein, infalshind ceva. Colorat, Achiziția a costat 75 000 dolari, adica, mi se spune, cea mai mare suma acordată vreodată unui artist in viață. Am notat acest amănunt nu pentru a mă zgriji cu banii altora. Artistii in viață merită și mai mult. Interesul pentru opera de artă, chiar dacă uneori cade alături, este de admirat în Dusseldorf, unul dintre orașele cele mai bogate, și mai reci, localitatea cea mai apropiată de Neanderthal. Si omul primitiv, intuitiv, își aducea ciolane vopsite, atunci cind starea lui materială atinsese o anumită treaptă, din peșteri îndepărtate, de la Cro Magnon, să zicem. Dintr-o epocă de epatare a existat în toate vremurile. E clar că arta plastică traversează un moment de derută. Traversază înapoi. Piscurile și abisurile momentului le poți pipăi aici, — există anumite condiții — ca pe Lazar.

Va să zică, după expresionism a venit „Poezia catastrofelor“, cu viziunile de groază postbelice, numite Tachism, informalism, Era nevoie, susțin reprezentanții grupului ZERO — Mack, Piene și Uecker — de un moment de calm, ca un nod într-o plasă încălțată. Și ei au inventat caligrafia luminii, izbutind printr-o ingenioasă împănare în culoare a unor obiecte metalice, să capteze raza de soare, în unghiuri dulci și odihnitoare. Operele acestor onestii Künstleri pot fi văzute degeaba la Kunstmuseum — din Dusseldorf. Mi-a plăcut titlatura grupului, și optimismul celor trei, care credeau nedesmintit că de la zero se va porni în sus. Am vorbit cu altă ocazie de Happening și fluxus și de bălmelele care nu mai au niciogătură cu arta. Inșă amatorul înarmat cu răbdare poate asista peste tot la încercări serioase de a repune arta în drepturile ei. Zvrcoirile dramatice ale inspirației le simți în numeroasele galerii care te invită să optezi. La Köln m-am lăsat iradiat parcă de grafica lui Henry Moore, mai puțin cunoscută la noi, dar penetrantă ca și privirile Regelui și Reginei. De fapt, lucrurile sînt legate organic și aceste desene nervoase parcă sînt scoase, coloțoșe, din golurile statuiilor sale. Ele sînt rumegușol, ori pilitura de fier. Emil Nolde expune postum la Dusseldorf niște „picturi neînchepute“, dar de fapt terminate — o expoziție — care și-a găsit vizitatorii, măcar tot atît de numeroși cît o ceapă degerată de la sălile de Happening. Chipuri încrunțite, trupuri cam soldii, în bună tradiție expresionistă, (aici Nolde este apropiat de Munch) și, mai presus de toate, o vibrație care, paradoxal, îmi amintește de Iser, de Tonitza. Cu un etaj mai sus greva studenților de la arte plastice, care, revoluții că în Institut profesorii nu-i învață decît arta plastică și nu politică, expun politică, iar nu arta plastică. Dar ce legătură au toate acestea cu teatrul? Nu trebuie să căutăm neapărat o legătură. Da, există.

La Hamburg s-a mai existat de curind — cu cită cheltuială! — cea mai scurtă piesă a lui Beckett, care, după cum știți, nu conține decît o lungă respirație, aducînd cu un oftat scurt, ce poate fi interpretat în multe feluri. Ne vine în minte o vorbă a lui Caragiale: „Poți pentru ca să mai respiri!“ — La astfel de piese prea scurte spectatorii mai zgrijiți refuză să părăsească sala, cerind, în contul biletului plătit în întregime, vorbe, vorbe, vorbe. Ceea ce, în cazul dat, n-au putut obține, pentru că actorii — sau actorul — bisaiți cu încăpăținare s-au menținut cu încăpăținare în litera textului.

Mă interesau mult viziunea regizorului, decorul, costumele și, mai ales, ce semnifică se da momentului final al ofatului. M-am luat însă cu arta plastică și-am pierdut spectacolul.

Marin SORESCU

Ilustrație de
CONSTANTIN BACIU

MUZICA

Maturitate și proșpetime

Serile de joi nu mai sînt pentru nimeni o surpriză în privința primelor audii. Ceea ce a avut în plus, față de premierele obișnuite, cea de săptămîna trecută a fost prezența, cu o lucrare nouă, a maestrului Tudor Ciortea, nume de mult afirmat printre creatorii români mari, de referință.

Dar ce însemnă maturitate? Noțiunea semnifică (și Tudor Ciortea ne-o dovedește deplin) nu închistarea plină de automatism în canoane de mult învățate și verificate, ci acea suptele care, grefată pe stăpînire virtuoză a mijloacelor, nu exclude nimic din ceea ce este nou dar adaptabil personalității creatorului. Efortul, înarării. Variații pentru pian și orchestră, este simptomatice pentru preocupările compozitorului. Dintre structurile clasice, cea variațională este poate cea mai rezistentă, cea mai elastică. Ea se pretează poate cel mai bine la îmbogățire estetică și de mijloace, este mai permeabilă decît celelalte la inițiativă. Alegerea acestor forme de către Tudor Ciortea este caracteristică stîlului său familiar, în același timp, bazat pe tradiția seculară cristalizată pe care caută, cu succes, a o menține în echilibru cu nevoia sa de actual, de modern.

Dar chiar schema formală a lucrării nu este cea în deoște cunoscută ci suferă ingenioase mutații datorate de interes și atracție. Astfel, în loc de a porni de la temă și a se încadra în tratat, Ciortea începe dintr-un punct destul de avansat, din care tema, cu oarecari divagații necesare pentru evitarea formalismului didactic, este tratată cucerită, câștigată muzicalmente. Melodia colindului din colecția lui Sabin Drăgoi apare la sfîrșit, ca finalitate a acestei evoluții și nu este de loc ușor să reușești performanța, fără ca fraza populară, cu diatonismul ei clar, limpede, să apară deplăsată după o descurajare cromatică densă.

Compozitorul trece însă cu succes examen pentru că pe întregul parcurs al lucrării reușește să mențină într-o originală coexistență maniere atît de diferite, de la serialism și punctualism la modalul folcloric. Nu este vorba de o juxtapunere a unor elemente heteroclitice ci de găsirea măsurii, a proporției de imbinare din care să nască o unitară sinteză.

Cele zece variațiuni sînt ordonate după două arcuri. Primul, atîngind o culminanță de fantezie tematică în variațiunea a IV-a, se relaxează în melancolică variațiune a V-a, după spusele autorului dedicată nobilului muzician care a fost Sabin Drăgoi. Cel de al doilea ciclu converge spre festinul tematic final și este întrerupt, cu mare efect, de cadența solistică ce adaugă elemente noi, unghiuri de prăjire a temei neexploatare pînă astăzi.

Toată lucrarea este impregnată de o ritmică proaspătă, iar măsurile compuse și accentele neregulate, caracteristice folclorice, se mariază în chip nou și plăcut cu armonia gîndită serial. Se reușește astfel coexistența formei clasice și cu o detașare modernă de cea mai bună calitate. La izbînda acestei piese, atît de acurată și plăcută și publicului și specialiștilor, mai contribuie tratarea orchestrală, plină de fantezie și bogate resurse, ca și scriitura pianistică spectaculoasă pe care Tudor Ciortea o stăpînește.

Costin CAZABAN

FILM
De artă

De la o vreme circulă printre cronicarii de specialitate și în lumea distribuitorilor o formulă ciudată: film de artă. Cum așa? Păi, nu era vorba cînd filmul, în general, este — cum ar veni — o artă?

Și acum admitem că numai unele producții sînt de artă iar restul... Este evident cît izolind o parte a peliculelor sub specificația „pomenită începem, treptat, să trîm o situație destul de confuză: ori întregul cinematograf este, vorba aceea: a șaptea, ori numai o parte din el? Ni se va răspunde, probabil, cu o deplasare a chestiunii: este de artă numai filmul foarte bun. Aici în cazul cînd admitem ca determinant principiu calității, intrăm pe un teren minat. Oare poezia încetează de a fi o artă din pricina grandioaselor cantități de versuri nerodate, prozacea, neînșirată? Sau pictura, din motive similare? Și totuși, nu spunem: o poezie de artă, un tablou de artă etc.

Dintotdeauna operele realizate, în orice artă recunoscută (din cele șase) sînt înfîntate mai puține decît nereușite, producțiile peletare. Oare din pricina cînd în cinematograful cu bazele sale industriale, maculatura de peliculă întrece orice închipuire, să se fi uitat această limită în nume: film de artă? Nu, pentru cît oricînd de industrial ar lucra cineștii „neartistici“, ei nu vor putea niciodată să întrecă, proporțional, munca poezilor fără talent, a prozatorilor și dramaturgilor fără valoare, and so on. Și, oricum, în „arta“ filmului se lucrează de prea puține decenii... De aceea, nu trece prin minte cînd a spune doar despre unele filme cînd sînt de artă, echivalează cu o punere în îndoială a ideii cinematografului ca artă. Artele adevărate, cu o splendidă maternitate, îngăduie în brațele lor puternice nenumărate capodopere, fără să le pese de munții nonvalorici ce se acumulează în umbra lor.

Și mai e ceva: mai de fiecare dată la „filmele de artă“, plasate pe la cinematografe mai mici, publicul vine cam anevoie, în număr limitat. Această criză a spectatorilor (cu unele excepții ce întredese, ca întotdeauna, regula) are tendința de a deveni cronică. Putem cita exemple asemănătoare în artele recunoscute? Cînd Blaga, Arghezi, Ion Barbu, Bacovia (poezi „de artă“) se epuizează în zeci și sute de mii de exemplare. Am citat doar cîteva cazuri de poezi, știîndu-se că ei, mai ales, au nevoie de trecerea unor ani, în cursul cărora sînt mai bine cunoscuți. Dar la filmul de artă, chiar după ani de adevizii ale criticii, spectatorii vin în număr aproape neglijabil, comparativ cu cel al altor pelicule, neonorate cu complimentul artistic.

Tema e vastă și nu negăm că există destule producții prestigioase cu afluența de public dar nu pare cît acelea își datorază succesul la spectatori unor binecuvîntate „compromisuri“ cu așteptările acestora. Le dau, adică, și o brumă de poveste, de ritm, nu-i abandonează în numele unor căutări strict stilistice, de diverse feluri.

Ilie CONSTANTIN

TELEVIZIUNE

Cine ce întrebă (III)

Spuneam că atunci cînd cine întrebă există, oricine poate să fie întrebare oricînd. Fără îndoială, alegerea interlocutorului este liberă. Poate fi întrebare un specialist după cum poate fi întrebare un om de pe stradă, poate fi întrebare un băștin după cum poate fi întrebare un copil. Limita alegerii interlocutorului nu este de natură profesională, nici de vîrstă. Spuneam cît interviul este una din formele cele mai democratice ale publicisticii, și este. Dar libertatea alegerii interlocutorului înțeapă pînă în clipa cînd interlocutorul a fost ales. Din momentul acela interlocutorul devine un subiect: un subiect gîndit, un subiect problematizat, un subiect cunoscut de reporter.

Din punct de vedere al conținutului unui interviu, ceea ce vrem să obținem de la subiectul ales vizează în primul rînd o măturie obiectivă: o experiență. O experiență profesională, o experiență etică sau estetică. Dar ceea ce vrem să obținem de la subiectul ales vizează totodată o măturie subiectivă: o stare. Atitudinea interlocutorului față de lucrurile pe care le măturăm. Un interviu reușit transformă întotdeauna o problemă obiectivă într-o problemă de existență. Termenii concreți ai discuției se lărgesc pînă în a cuprinde în ei principii de viață. Succesul depinde de măsura cîntoresării interlocutorului la interviu. De gradul lui de participare. Răspunsurile trebuie să depășească simplul enunț, și să se constituie în pleoară, ele trebuie să reprezinte argumentele unei cauze.

Din punct de vedere al modalității publicistice pe care o reprezintă, interviul este o întrebare cu răspuns. Fînd seama de greutatea ideatică și de dimensiunea răspunsului, tendința este de a trata întrebarea minor. Nu se explica atît de fel în timpotriș sau dimpotrivă, felul stereotip al întrebărilor; și nici considerarea minoră a reporterului. Dacă reporterul este așezat cu spatele în cadru, el este așezat astfel pentru că pune doar întrebări; dacă reporterul are spațiul de vorbire redus la o frază așa se-nțîmpină pentru că el pune doar întrebări, el se ocupă de partea cea mai neînsemnată a interviului, partea cea însemnată revenind celui de care depinde răspunsul, celui cu fața în cadru: interlocutorului. Eroare! Succesul răspunsului depinde de succesul întrebării. Succesul interlocutorului depinde de succesul reporterului. Așadar ce și cum întrebăm?

Spuneam că un interlocutor „ales“ este un subiect cunoscut. Că însuși actul alegerii îi cere reporterului inițiere. Ei bine, din punct de vedere al măturii obiective pe care o conține un interviu, cunoștințele reporterului despre domeniul propus discuției trebuie să fie destul de solide pentru a nu permite o surclasare, pentru a nu-l lăsa pe reporter descoperit. Dar informația trebuie să fie destul de solidă mai ales pentru a înlesni formularea întrebărilor.

În ce mă privește, nu cred că întrebările se prescriu. Nu cred că există rețete. Bă dimpotrivă: cred că în parte, întrebările țin de improvizație dar atenție! Improvizatiile unui specialist. Intii întrebările depind de tema interviului, depind adică de ceea ce dorim să aflăm, regula jocului o propune

SPORT

„Ace, Ace, Ace.“

Echipa Universitatea Craiova se antrenează sub feres-trele lui Belgeor, într-o stațiune montană pe asfaltul dealilor fără pic de zăpadă. Universitarii oțeni fac strigucioși exerciții, sărituri, suflă cu putere din trei în trei metri, neavînd nici un petec de teren, cît de cît reglementat unde să se antreneze ca lumea. „Băieți bun! dar cam să-ract“, cum a constatat un critic tînar, venit la odihnă și care studiază după melodia structuralistă probabilității poterului automat, fiind în același timp și cronicar sportiv.

Nu știam că Belgeor îi observă după colțul de perdea ridicat, au fost tot felul de presupuneri, pe urmă am aflat că fabulosul personaj lucra și el la un studiu psihologic asupra jucătorilor echipei italiene de fotbal Aialana, dacă nu ne înșelăm. Noi avînd ambiții mai mici, am stat de vorbă cu doi din simpatici jucători craioveni a căror pasiune pentru fotbal îi face să rabde cu stoicism condițiile modeste, de lucru și de antrenament. Ei mai au săptămîna viitoare și niște examene studențești, ceea ce mă înduioșează, totdeauna mi-au plăcut echipele entuziaste, cu un singur rîd de tricouri spălate acasă și cu o singură herghelie de bocanci.

— Cite goluri ai primit de cînd ești portar?

— Foarte multe răspunde băiatul sincer și frumos care se numește Pîlcă.

— Ce simți cînd primești un gol?

— La unele mi se taie picioarele. Îmi vine să ies de pe teren. Antrenorul îmi face semn să rămîn mai departe, dar eu să plecă imediat...

— Cite cime e cel mai hîluc jucător? Interuere cavaleriu Oblemenco, unarul blond și cu ochii albaștri al echipei, unu dintre cei mai manierați jucători români de fotbal și nedreptățit în Portugalia, cînd am fost bătuți, el a fost rezervă, n-a jucat nici un minut, ca toate celelalte rezerve, și după o minuțioasă și înțeleaptă analiză a forurilor competente, rezervele Naționalei au fost scoase

ARTE

ARTE

revista străină

• LE MONDE (15 ian., a.c.). În cadrul rubricii de Literatură străină, EDGAR REICHMAN comentează pe larg versiunea franceză a Crailor de Curtea-Vechi de Matei Caragiale. Apărută la Lausanne sub titlul Les Scigneurs du Vieux Castel, cartea cuprinde și nvela Remember. Traducerea aparține lui CLAUDE B. LEVINSON și „probează, o dată în plus, că nu există bariere lingvistice care să poată rezista la un anume grad de sensibilitate și inteligență“.

• În S.U.A., Medalia națională de literatură (pe anul 1970) a fost decernată poetului și romancierului ROBERT PENN WARREN pentru ansamblul operei sale. WARREN este autorul a zece romane și culegeri de nvela, a două volume de poezie și a numeroase eseuri de critică literară. De asemeni, el a obținut de două ori (în 1947 și în 1957) prestigiosul premiu Pulitzer.

• Editura Gallimard publică o nouă serie de „Caiete Marcel Proust“. Dintre „caiete“ recente amintim: La bal cu Marcel Proust de principesa Bibesco și Universul medical proustian de Serge Behar.

• Sub titlul Octavio Paz sau tentația universalului se publică un grupaj de articole privind opera cunoscutului scriitor mexican. Astfel, ALAIN BOSQUET urmărește cîteva aspecte ale poeziei lui O. PAZ în articolul De la magie la interogare; Claude Fell se ocupă de esistica autorului iar JULIO CORTAZAR semnează un călduros articol omagial. Cîteva extrase (poezii, fragmente de eseuri) din opera lui OCTAVIO PAZ completează fericit succintul panoramă.

• LA QUINZAINA LITTERAIRE (1—15 ian., a.c.). Cu ocazia centenarului nașterii lui André Gide, Biblioteca Națională franceză a deschis recent o expoziție omagială. Sînt prezentate peste 700 exponate: manuscrise, ediții rare, corespondență, tablouri, gravuri, documente, fotografii. De asemeni, organizatorii au pus la dispoziția vizitatorilor benzi cu vocea lui Gide, provenind din arhivele sonore ale O.R.T.F.-ului.

• Printre puținele volume de poezie care au strînit în ultimul timp interesul criticii franceze se numără și Sentimentul bucuriilor de Jacques Roubaud. Autorul, profesor de matematică la universitatea din Dijon, strînge în aceste volume 43 poeme care au ca punct de plecare un vechi poem japonez compus pe de-a dreptul sublimul, vizează afectul vecinului nostru pe care de-a știm să-l luăm el nu va „spune“ ci va „măturis“ și, în felul acesta și o grație la lui cum întrebăm există și ea urmărește morala labuici.

În concluzie, cred cît interviul este o discuție purtată după adevăratele, vechile legi ale dialogului. Cred cît interviul este o discuție liberă, logică, cu drept de pro și de contra și în care participanții sunt egali. Cred că laii-motivele „aserivit“ și „servit“ trec la prejudecăți și că singura idee servită este aceea de adevăr. Iar înafara tuturor concluziilor la care se poate ajunge, o discuție consimțită și liberă este ea însăși un adevăr.

Sânziana POP

ARTE PLASTICE

Ion Gheorghiu

Artist singular, de o rară coerență ascendență, purtîndu-și rigiditatea cu demnitate și în chip de talisman, Ion Gheorghiu este prezența vie a unui destin. Efortul lui de personalizare, nu cu orice preț dar dictat de rațiuni care depășesc întodeuna și cu mult relația logică, vizînd angajarea deplină, atrage imediat atenția și te previne autoritar să bați de seamă cum te comporți în preajma aței mari. Artistul reclamă un punct de vedere ferm și izvoiri din propria înțelegere de tîrziu în fața operei sale, el însuși un rutinat al acesteia, bucuros de contaminarea unică întru fumes.

Participînd sporadic și sumar la expoziții în ultimii ani, atelierul picturii este greu de lucrări. El preferă să le expună, fără comentarii și rigori, privirii celor interesați, pricitenilor săi, alcătuiind suite Ion Gheorghiu

ad-hoc. Dar, dincolo de nevoia firească mereu a comunicării, căreia nimeni nu i se poate sustrage, se însușează, în tandem cu postură, înfîntărea greu de rupt realizată între creator și creat. Această Duminică, prelungită, această neputință de înstrăinare cînd simți nevoia să te recontempli și nu te poți împărți pe tine însuși, tot mai acute și vizibile cu vremea, sînt temeiurile unei maturități organice asimilate. De la acest prag de sus, odată atîns, drama pură este posibilă și singura în stare să intereseze.

S-a vorbit, în cazul Ion Gheorghiu, de un dublu aspect al picturii lui. Pe de o parte despre o sorginte folclorică. Pe de altă parte despre încorporarea folclorului în arta modernă. Simplism acceptabil și la-nemîină dacă nu am avea de a face cu o personalitate care vrea să se impună în moduri prin descurajarea formulilor de suprafață, indiferent de natura lor. În această ordine de idei, obsesia fiind trăsătura caracteristică picturii, ne vom referi în primul rînd la ea, lăsînd în umbră ceea ce este de domeniu evidenței imediate. De la „Correspondențele“ lui Baudelaire și mult mai specializatele „Vocale“ ale lui Rimbaud, artiștii culorilor își reconsideră unelele. Spectrul solar spre care tinde și se ambicionează să-l interpreteze cuvîntul, se recompane în tablou în chip de hieroglifă a sentimentului. Culoarea este expresia unor sentimente, mecanic impuse, lăsate nal tirziu la voia celui care privește. În ultimă instanță, tabloul nu mai depinde nici de creator nici de interpret, culoarea se autotomizează, suficientă sieși, indiferent și împietrită în spațiul ncalterării cauzale. Artist de singe și tradiție românească, european prin specificitate, Ion Gheorghiu, ferit de excese, comunică ceea ce este de comunicat fără a căuta orice preț să-și impună trăsătura inițială. Culoarea devine energie care suportă toate interpretările. Și cu cît numărul lor este mai mare cu atît orizontul devine și mai deschis.

În acest echilibru de ierarhii, în tendința spre o nouă clasicitate, rigoare și maximă independență, artă apolonică și dionysiacă în același timp, culoarea își revendică dreptul suveran. Desemul poate fi smuls și de ea asemeni unui schelet fosforescent din carnea aerului înghețat. Pie-derea este iluzorie. Universul odată construit se reazăim în însăși oglîndirea lui. Forma se bizuie pe lipsa ei de inconsistență, în perpetuă devenire în înfățișare în însăși joacă lenescă cu propria rezistență la eroare. Lăstătoare întii, la suprafețele calme, reși teribilă în adîncime, muzicală și sarcastică, în parcursul nelimitat, pictura lui Ion Gheorghiu începe să obsedeze. Dar, despre acest dublu aspect, extem de caracteristic, îmi rezerv spațiul articolului din numărul viitor.

SUPLINATOR IX

Grigore HAGIU

U. V. Z.

pune accentul în comentariul său pe amestecul de tradiționalism și modernism care caracterizează opera acestui scriitor: „...opera lui PATRICK WITHE seamănă cu țara sa. În aceasta, un foarte puternic modernism, în special tehnologic, nu exclude o mentalitate tradițională, moștenită de la Anglia victoriană. În romanele lui WITHE se regăsește același fenomen, dar inversat. Tehnica este cea a secolului al XIX-lea dar temele... sînt ale literaturii contemporane“.

• Foarte bine primit de critică este și romanul unui alt scriitor australian, Paul Ritchie. Născut la Sidney, Ritchie începe prin a fi pictor. Debută în 1962, și este pînă în prezent autorul a trei romane dintre care al doilea, Protagonistul, constituie debutul și, după toate probabilitățile, impunerea lui în Franța.

• HEBDOMADAIRE POLONAIS (nr. 52, 1970). Revista prezintă pe scurt aspecte din activitatea lui HENRIK TOMASZEWSKI, creatorul teatrului de pantomimă obținind succese remarcabile atît în țară cît și în străinătate. Medalia cu aur la Festivalul Mondial al Tineretului de la Moscova, laureat al Teatrului Național, medaliat cu aur de către Societatea suedeză a dansului, TOMASZEWSKI a obținut în 1970 și Steaua de aur la Festivalul internațional al dansului de la Paris.

• În cadrul obișnuitei rubrici Mica bibliotecă a literaturii poloneze sînt inserate două basme de JERZY FICOWSKI. Ele face parte din culegerea Ramura arborelui soarelui și constituie, de fapt, adaptări literare ale unor basme din folclorul țiganilor. Culegerea, tradusă în mai multe țări ale lumii (printre care Japonia și S.U.A.), ar interesa cu siguranță și pe cititorii editurii Ion Creangă.

• Cinematografia poloneză anunță un nou film. — Pe urmele lui Adam. Înainte de începerea turnărilor regiilor JERZY ZARZYCKI declara: „În acest film vorbesc despre oameni care, fiind în străinătate, după război n-au revenit în Polonia și care, în ciuda unei vieți confortabile, suferă de o anume nemulțumire. Aș vrea ca filmul să contribuie la abolirea miturilor create în jurul anumitor atitudini pseudo-eroice în folosul adevăratului patriotism...“.

• LE FIGARO LITTERAIRE (11—17 ian., a.c.). Unul din puținele de atracție ale stagiunii teatrale pariziene în 1971 va fi, fără îndoială, spectacolul „HAMLET în regia lui Maurice Jacquemot“. Rolul principal a fost încredințat cunoscutului actor de film Jean Louis Trintignant despre care se spune că s-a apropiat de rol cu „onestitate și umilință“.

• Prestigioasa colecție Les sommets de l'art s-a îmbogățit recent cu un nou exemplar — Michelangelo și Capela Sixtină de Roberto Salvini. Bogat ilustrat cartea a fost editată prin eforturi comune de editură Laffont (Paris) și Rizzoli (Milano).

• L'EXPRESS (4—10 ian., a.c.). În clasamentul săptămînal al cărților Memoriile speranței continuă să dețină primul loc urmate îndeaproape de Forsythe Saga și romanul lui Michel Tournier, Le Roi des aulnes. După cincisprezece săptămîni Love Story rămîne însă recordmena de durată a clasamentului și, totodată singura traducere (în afară de Forsythe Saga) intrată în competiție.

• SATURDAY REVIEW (19 și 25 dec.). Sub semnătura lui Walter Terry revista deschide o serie de articole despre Maurice Bejart și trupa sa „Balletul secolului XX“, cu privire la turneul american al acestui ansamblu american al dat spectacolului de avangardism la Academia de Muzică din Brooklyn. Cronicarul remarcă succesul trupei mai ales cu „Pasărea de foc“ a lui Stravinsky.

• NEWSWEEK (28 dec.). Cronicarul de artă al revistei, Douglas Davis, discută retrospectiva „Epoca cubistă“ găzduită de Muzeul de artă din Los Angeles, comparînd însemnătatea evenimentului cu retrospectiva Matisse, deschisă vara trecută la Paris. Expoziția cubistă cuprinde peste 300 de lucrări printre care „Trei femei“ de Picasso și „Pian și mandolă“ de Braque.

• THE ILLUSTRATED LONDON NEWS (26 dec.). J.C. Trewin, comentînd cele mai bune spectacole teatrale ale stagiunii londoneze 1970, consideră, în urma opiniilor exprimate, drept cea mai bună realizare „Visul unei nopți de vară“ în regia lui Peter Brook.

LORCA

pe scena teatrului din Turda

„Casa Bernardei Alba“ este parcă făcută să convingă de minune teatrelor care nu reușesc să își distribuie în roluri corespunzătoare actrițele. Nu se întâlnește la tot pasul o piesă în care unsprezece actrițe să joace, fără a avea senzația că — datorită rolului — nu-și pot valorifica talentul. Există însă și un alt avantaj care, de data aceasta, nu mai este de natură administrativă ci ține de calitatea intrinsecă a textului: valoarea lui literară, potențele sale dramatice. Schema destul de rigidă a piesei nu oferă, aparent, interpretelor posibilitatea de a-și desfășura pe un registru variat posibilitățile actoricești. Drama se consumă la suprafață, mai mult prin epic. Tulburările, anxietudinile personale, se exprimă mai puțin pe scenă: ele se petrec în odăile-chilii ale celor cinci fete ale Bernardei. „În fiecare odaie este cite o furtună“, spune La Poncia (Enna Cenariu). Replica a fost bine înțeleasă de regizorul Vlad Murgur care a subordonat alcătuirea întregului spectacol ideii astfel enunțate. De la decori și costume — execuțiile sobru, în spiritul realităților concrete ale universului uman la care se referă piesa, de către Mircea Matcoboji și Eva Birsan — până la mișcarea scenică, toate elementele construcției regizorale tind să pună în evidență o mișcare suflătoare a personajelor care răzbat în scenă doar sub forma infrunțărilor verbale repede curmate de autoritatea Bernardei. Bigotismul catolic, care înălțuie în lanțul normelor sale existența personajelor, este ușor estompat în viziunea lui Vlad Murgur, prin deplasarea unor accente ale textului. În acest fel drama se reduce, în mare, la ceea ce și este de fapt: scurta istorie a reacțiilor erotice (violente) ale citorva surori îndrăgostite (nu la modul metafizice) de Pepe, cel pe care nu-l vedem dar îl bănuim după fluiert.

E neindoielnic că o piesă ca „Bernarda Alba“ poate oferi temeiul unui mare succes de public. Scriitorul andaluz i-a dat un orizont de referință concret, mic, închis și sufocant, dominat de bigotismul îmbrăcat în haine tipic spaniole. Echipa din Turda a știut să fie în nota piesei, încercând în plus să desprindă drama de ușorul localism. Surorile (Liana Simionescu, Lucia Tamaș, Mariana Marin, Elena Jitcov, Maria Andreea Raicu) se acomodează destul de bine cu rolul. În exces de autoritate Bernarda (Emilia Botta Luca); Maria Josefa, interpretată excelent de artista emerită Maria Cupcea.

Grigore ARBORE

83 de ani de la naștere

VICTOR EFTIMIU

Lirice

Maestrul

In dimineața sură, ploaia
Grăbitei, tristei primăveri
Deșteaptă glasuri din
mormintul
Abia-ngropateelor dureri.

Pe sufletu-i de două veacuri
Intind aripi de lilieci
Amurgurile de-altădată
Ploioase, palide și reci...

Ca niște stoluri risipite
S-adună iar și iar se-mpart
Câșcând în umeda-nserare
O gură largă-n cerul spart...

Năluca vremilor fugare,
S-abate-n zarea tristei ploii
Cu facla gloriei plecată
De vântul vremurilor not...

Izbînda lui acolo trece
Dar strălucirea ei s-a stins,
Doar scrumul a rămas cunună
Pe fruntea marelui invins...

Și-acum ciudata tragedie
În mintea lui s-abate iar:
Un soare stins, murea
departe, —
Murea, — invins de-un felinar...

Seri de iarnă

Din cerul scund coboară seara,
O seară tristă ca uitarea,
O seară tristă ca mormîntul
Ce crește și înghite zarea.
Se țese umbra în odaie
Se țese și-nfășoară toate,
Abia s-aude, în răstimpuri,
Un tropot și-un vârtej de roate...

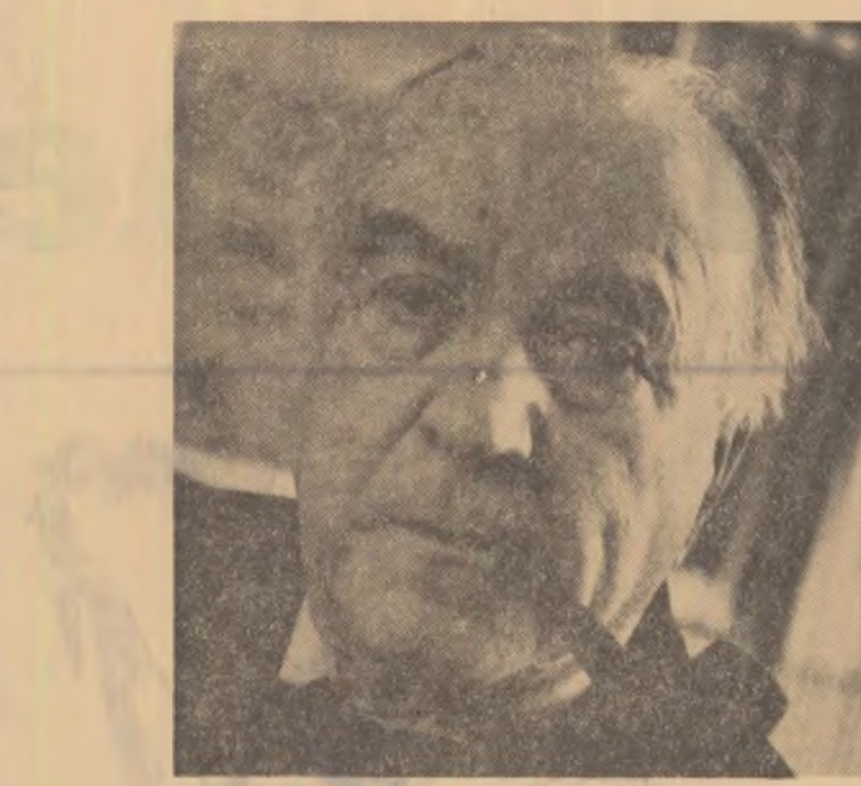
Abia de-azi în depărtare
Un pas ce vine și se pierde,
Și-abia de vezi cite-o lumină, —
Solie ca să te dezmierde...

Ce triste-s serile de iarnă
Cînd nu e nimenea în casă
Decît lumina plumburie,
Decît vrîitul ce te-apasă:

Cînd toate parcă te uită
Cînd lumea ta îți pare moartă:
Cînd stai și-ascuți... și-astepti
zadarnic
Să-ți bată cineva la poartă!...

Sfîrșitul

Și-acum, cînd basmul se
sfîrșește
Mi-ai spus atît: „Nu cerceta“...
Și apoi te-ai dus, înțelepțeste,
Să-ți împlinesti menirea ta

Cu ochii umezi, la plecare,
Zadarnic te-am rugat să stai...
Ne-om pierde urma fiecare:
Îl știu demult sfîrșitul, vai!...

Vor trece clipe, ceasuri grele
Am să te chem, am să suspin, —
Și-n urmă, cîntecul melc
Eu alteia am să le-nchin!

Ca-n basme

Pădure tainică de-argint
Tăcută, fermecată, —
Așa-i acum, gătită-n alb
Pădurea de-altădată

Se mișcă tușele arar,
Se clatină-n tăcere...
A fost un cerb? A fost un urs,
Or numai o părere?

Un basm frumos îmi pare tot
Așa cum trec, alene,
Un basm cu micul Tartacoș.
Cu zine Cosinzene.

De-ai fi și tu, ce bine-ar fi!...
Am sta la sfat și glume:
Ileană Cosînzeană tu,
Iar eu. Încercă-lume!

punct și virgulă

Iacob Negruzzi în B.P.T.

Cuprinzînd două masive volume ce însumează în jurul a 800 pagini, recenta selecție din opera lui Iacob Negruzzi publicată la Editura Minerva (colecția B.P.T. nr. 607, 608) constituie un adevărat eveniment istoric-literar.

Să recunoaștem deschis că ratiunile bibliotecilor multora dintre noi tindeau de multă vreme după volume precum Amintiri de la „Junimea“ și Copii de pe natură — operele de căpătîi ale lui Iacob Negruzzi. Ele nu au mai văzut lumina tiparului de mai bine de șapte și, respectiv, cinci decenii, cînd însuși autorul le-a cedit în seria sa de Scrieri complete. Meritul îngerilor actualei ediții, Cornelia Simionescu, care seamănă și un documentar studiu introductiv, este cu totul de nedubitat.

Cititorul de azi al celor două serii fundamentale (ediția, judicioasă concepută, mai cuprinde și alte titluri, inclusiv o seamă de scrisori și celebrul Dicționar al „Junimii“) va avea neîndoielnic revelația adevărului cuprins în afirmația lui E. Lovinescu potrivit căreia, într-o bună măsură, istoria Junimii și a Convorbirilor literare „se confundă cu însăși viața și acțiunea lui Iacob Negruzzi“.

Nicolae CIOBANU

O scrisoare a lui Ion Vinea

Cu prilejul unei călătorii în Paris, am vizitat pe savantul atomist Cristophe Tzara, fiul poetului și al umanistului Tristan Tzara, originar din România. Atunci am obținut autorizația deplină și exclusivă

pentru o vilioasă reîmpărire a „Primerelor poeme“ elaborate în românește, îmbogățită cu numeroasele inedite aflate în manuscris în arhiva poetului (din care cititorii Luceafului au avut de curînd posibilitatea să citească — într-un fel de avangardă editură — câteva).

Trăiesc am avut posibilitatea să cercetăm din corespondența primită de Tristan Tzara. Din aceasta, am transcris pentru frumusețea ei și pentru valoarea documentară, scrisoarea de mai jos, primită la staționalul său prieten Ion Vinea.

PREA SCUMPLU MEU TZARA

mă grăbesc să-ți răspund. Rîndurile tale le așteptam de mult. Dar ele nu-mi aduc cheia misterului tău: te-ai întors singur din Spania? Trebuie să sîrui vreo mină albă? Dacă e cazul, fă-o din partea mea cu cel mai profund respect și cu cel mai tandru posibil.

Noutăți? Conduc „Facla“ (cotidian) pentru că N. Cocea e la închisoarea din Craiova, pentru 18 luni. Au zîlnic un pamflet, împotriva oligarhiei, cu accente de Ezechiel. Meserie monotonă și periculoasă totuși (...). Multe motive mă cheamă în străinătate. Știi că Sașa e la București, și că n-am încredere în ea. N-a pierdut nimic din aerul ei ciudat și din felul ei de a pătrunde lucrurile. Dar urăsc trecutul, evit decadentismul, literatura — totul. Înima mea, de altfel, și după obiceiul ei bate, — cum sînt datorii poeziei —, pentru o altă. Mă incurc. Poate într-o zi voi bate la usa ta. Dar nu mă aștepta. Scrie-mi cît mai curînd. Piesa la va fi anunțată. De ce nu vii și-o reprezînți în țară? Frîmțită această idee: e bună.

În fond mă sîcîl cu aerul tău de mic sfînx aurlizor: ești căsătorit sau nu? Repede, o fotografie. Și amănunte. Grăbește-te! Marcel e la Londra și (va fi) poate la Paris, pentru o lună. Vrea să te vadă. Ești drăguț (la înalțimea în țară va avea o expoziție împreună cu Milita Pătrașcu).

Te văd, din cînd în cînd, pe pîrîntii tăi Tata, mai ales, e magnific. Crede că are, măcar odată, motive să te găsească foarte inteligent.

Al tău, Vinea

București
8 dec. 1925

Suprarealism și polemică

Asociația internațională pentru studiul insurecției dadaiste și a curentului suprarealist (cu sediul la Paris) și-a fixat ciclul de conferințe pe primul semestru al acestui an (cite una pe lună), care se vor ține la Centrul Național de Artă contemporană. Tema generală a conferințelor este „Suprarealism și Polemică“. Prominente personalități culturale din învățămîntul universitar și sorbonarilor precum Henri Behar, Jacques Bersani, Otto Hann, Jean Sur, Alain Virmaux și Renee Biese-Huber vor expune și analiza diferitele fețe ale temei generale și anume: „Protest cu pumnul ridicat: Manifestele Dada“, „Limba și polemică în al doilea Manifest al lui Andre Breton“, „Marcel Duchamp sau a-polemica“, „Romanul ca punere în discuție în opera lui Aragon“, „Aragon și Breton“ și „Pictura și provocarea“ (cu proiecții). Conferințele vor fi urmate de o dezbateră animată de profesorul Michel Sanouillet, președintele Asociației. Asupra acestor conferințe vom reveni pe măsură ce vor avea loc.

Tot mai pregnant, studiile din ultimii ani și mai ales numeroase lucrări (teze, referate, coreferate), unele publicate în massivele caiete anuale ale Asociației — din care au apărut trei iar două se află sub tipar (pe anul 1969 și 1970) — demonstrează că Dadaismul și Suprarealismul reprezintă „cite un moment important al evoluției intelectuale a acestui secol“ (Henri Behar).

Muzee

Salvador Dali

„Arta, declară Dali, este pe cale să dispară. A și început să fie intr-atît redusă ca expresie incertă nu mai are mult pînă să se steargă definitiv. Locul ei va fi luat de arhitectură, iar în cadrul arhitecturii arta va avea doar un rol ornamental... Sînt un pictor mediocre, declară în continuare Dali, dar un geniu. Eu aparțin epocii mele. Astăzi nimeni nu știe să picteze. În comparație cu Valasquez, de

Incantația mea

Ator e căldura numită infernală

Sub lemnul raiului în mină cu mărul se lungează noaptea spre virginala zi

Ator e căldura numită infernală și viermele și mărul pe rădăci sunt morți O, decît moartea, — creanga cu mult mai tare este.

plidă, eu sînt mediocre, însă alături de toți ceilalți pictori din zilele noastre sînt, desigur geniu“.

Negustorul de tablouri american A. Reynolds Morse este în momentul de față unul din președinții cel mai apropiat al lui S. Dali, proprietarul a peste 400 opere semnate de artistul spaniol. A.R. Morse va înființa un muzeu Dali la Cleveland (Ohio), care se va inaugura în luna martie 1971, incorporînd întreaga sa colecție. Un alt muzeu Dali va fi fondat de astă dată la Figueras, locul unde s-a născut artistul, iar lucrările de amenajare se vor termina în aproximativ un an și jumătate. Muzeul se va ridica pe ruinele unei vechi clădiri distruse în timpul războiului civil spaniol, care va fi restaurată și va conține un dom geodeic imaginat de arhitectul spaniol Emilio Perez Pinero.

Nic. POPESCU

Stimate colega,

Dan Laurențiu,

M-am simțit extrem de măgălit de rîndurile critice ce ai binevoit a acorda, acum două numere, volumului meu „Calea Robilor“. Vocea Dumitale sibilinică rostea adevăruri eterne. Un singur lucru n-am înțeles: la cine Te refereai. Istovit de efort, aplez tot la Dumnezeu.

Draxă prietene, poezie și... te rog explică-te, dacă mai este posibil.

Rămîn același prieten,

Marin MINCU

Scriitori în librării

Cu prilejul apariției volumului „Și alte poezii“ de Romulus Vulpescu, tipărit de Editura „Cartea Românească“, librăria „Mihail Eminescu“ organizează luni 1 februarie a. c., ora 19, o întîlnire a autorului cu amatorii de autografe.

Prezintă și recită Romulus Vulpescu.

Rep.

Scriitori tineri sârbi:

ADAM PUSLOJIC

La douăzeci și opt de ani, Adam Puslojić, un lungan pletos și cu favoriți, cu o frunte frumos curbată și cu un nas acvilin, — cu sufletul ca o pelerină neagră fluturînd pe umerii scheletici de adolescent crescut peste noapte cu încă un metru, cu o vorbire tunătoare și timidă, metaforică și pasionată, — este unul dintre cei mai de seamă poeți tineri ai Iugoslaviei de azi.

Flagrant romantic în gesticulație, asemănarea lui fizionomică cu Chopin m-a tulburat și, reîntîlnindu-l după mai bine de un an de la prima noastră cunoștință, l-am regăsit mai fantasmagoric încă și mai sentimental. În loc să-l spun „bine ai venit“ sau orice altă vorbă prietenească de bun venit, m-am trezit spunîndu-i „Ce minunat ar fi să n-ai cumva soarta lui Chopin!“.

Născut pe valea Timocului unde se vorbește românește, poetul a învățat din copilărie limba noastră. Perfectionîndu-și-o prin lecturi, s-a lăsat fascinat de literatura română, și astăzi (pe lîngă stihurile sale înflăcărâte, scormonind valorile mitologice ale folclorului sîrb), traduce pasionat și consecvent din lirica noastră contemporană și clasică.

Numărul poezilor românești și al poezilor lor, tîlmăcite în sîrbă de Adam Puslojić, este impresionant: și ceea ce este important, traduceri ale din literatura română, au stîrnit ecouri mai mult decît pozitive alți în presa de specialitate cit și în rîndurile cititorilor. Pentru acest fapt, noi poeții trebuie să-l iubim, și-l iubim pe Adam Puslojić.

Lăsînd la o parte faptul că sîntem prieteni, și lăsînd la o parte faptul că Adam Puslojić, a tradus cu atîta dăruire din poezia românească, îl prezint aici poezii pur și simplu pentru valoarea lor poetică intrinsecă și pentru noblețea melancolică a meditației lor.

Din păcate nu știu limba sîrbă. În schimb, limba poezescă o știu. Cînd am tradus volumul de versuri al marelui poet Vasko Popa, însuși poetul și prietenul său Aurel Gavrilov mi-au oferit juxtele în limba română, însoțindu-le de repetate lecturi în original. A fost un noroc personal al meu că am putut oferi atunci iubitorului de poezie, o imagine destul de lirică iugoslavă printr-un pisc al ei.

Poeziile lui Adam Puslojić pe care le prezint acum cititorului, le-am lucrat chiar cu autorul lor, într-un sir de nopți de neuitată tensiune estetică. Iată-le:

Baladă despre aceasta

Trăiesc în umbra lemnului, lemnului de piatră
Trăiesc în umbra pietrii, pietrii de piatră
Lemnul acesta de piatră — de piatră nu este.
Piatra acesta de piatră — de piatră este.

Și n-am pentru aceasta nici o dovadă.
Și nici o dovadă nu există pentru aceasta.
Nu există lemnul, îu există piatra.
Nici eu!

Dacă niciodată în umbra acestui lemn
n-ai trăit,
în umbra lemnului o să moriți cu siguranță!
În umbra pietroasă a împietritului lemn de piatră,
pe pămînt, sub piatră, în lemn.

Idilă biblică

Ator e căldura numită infernală
Din unice izvoare se adapă
mării și viei
Decît moartea, apa e mai puternică

Sub lemnul raiului în mină cu mărul se lungează noaptea spre virginala zi

Ator e căldura numită infernală și viermele și mărul pe rădăci sunt morți O, decît moartea, — creanga cu mult mai tare este.

Incantația mea

Ator e căldura numită infernală
Trîind gaiceii, ar fi pușin.
Pe treizeci de nu-l voi atinge ar fi prea mult.

Voi chinul unsprezece tristeji.
Pe cea de-a douăsprezecea voi adulmea-o mortal,
din miini străine, în inimă străină.

Voi chinul unsprezece tristeji.
Nu strîmîi colbul pentru aceasta.
Pentru aceasta nu-ntuneceai balta

Voi chinul unsprezece tristeji.
Nu vă izbiți cu fulgerule între voi și nu vă lăsați să vă curgă singele-n prof.

Stelele și-au întors de la mine vederea. De pe mine și moartea și-a ridicat brațul.

Insulele iadului

Le-am zărit cu proprii mei ochi.
Verzi piramide în pustia albastră
Șuvițe din părul celor ce se-neacă.

Porțelanul chinezesc

Sunt scos la lumină
pină scînd strălucesc
întru bucuria lor nevădită

și-atunci ei mă ard pe limba hăcării —
pină cînd mă însurubez în formele magice

Iar cînd de mine ei sunt mulțumiți,
femele mă răcoresc cu evantaiul copil, cu a lor respirare

Și-atunci, înțelepții, pe mine mesajele lor către vie,
mesajele lor către morți, le gravează:
Apoi, mă alungă din nou în străfundul pămîntului după luacorea ce o pierduserm

Prezentare și traducere de NICHITA STĂNESCU

BOLINTINEANU

(Urmare din pag. 8)

numele lui vre-un amfiteatru — sau ar fi incredințat această treabă de extremă finete alături, cum s-a mai întimplat măcar o dată în viața sa cînd a incredințat alcătuirea sumarului unei cărți spre înfăptuirea unui admirator.

Suntem lipsiți de adevăratul chip poetic al lui Dimitrie Bolintineanu. Toate cărțile lui sînt o amestecătură ce denigrează. Îndepărtîndu-i emoția de om pe care a exprimat-o sentimental și ridicol și uman, — din puzderia de versuri, putem să alegem, cu gust și precizie, capodoperele sale, emoția de mare poet, cea care ne-ar redăstăpina în noi sentimentele vechimii demnității noastre sensibile și îndreptățirea sensibilității noastre moderne.

Lipit prin destin de gustul concentrat ca un laser al lui Titu Maiorescu editorul nemuritor al volumului de Poezii, semnat de Mihail Eminescu, distanțat prin destin de

vocația grandioasă de editor al unui A. Rosetti, înlăturat prin destin de patima restituirilor unui Perpessicius, opera lui Dimitrie Bolintineanu se află la cheremul oricăror speculanți și la libera interpretare a oricăruia binevoitor. Pupărturi otrăvite de indiferență, adesea, umplu obrazul abstract și neînțeles încă în adevărul său, al marelui poet...

Nu-mi rămîne decît să-l îngin, strigînd la rîndul meu, — „Doamne-al bunătății, cruță acest poet!“.

IV. „Gemetul aleargă...Ca durerea vine“

În 1872, s-a stîns din viață într-o de neînchipuit sărăcie. În același răstimp, Heliade Rădulescu și Avram Iancu au luat drumul neființei. Ca un tricolor care a luat foc, astfel s-au mistuit pe lancea unui singur an.

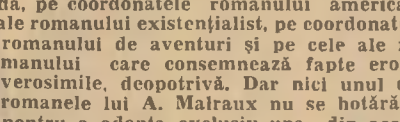
Sașa PANA

André Malraux și romanul francez din secolul XX

Opera narativă a lui André Malraux (născut în 1901) cunoaște o etapă culminantă prin romanul Les noyers d'Altenburg (1943), inițiu și ultimul volum dintr-o suită intitulată La lutte avec l'ange, după care scriitorul își întreprinde activitatea de romancier pentru a se dedica celei de istoric și teoretician al artei. Explicația renunțării lui Malraux de a mai scrie romane ar putea fi găsită în circumstanțele de ordin exterior, pentru că odată cu

conturează figura unui om caracterizat printr-o viață absurdă și o moarte absurdă, pe coordonatele romanului american, ale romanului existențialist, pe coordonatele romanului de aventuri și pe cele ale romanului care consemnează faptele eroice verosimile, deopotrivă. Dar nici unul din romanele lui A. Malraux nu se hotărăște pentru a adopta exclusiv una din aceste forme sau tematice. De aceea, poziția lui în cadrul romanului francez contemporan este singulară, însă totodată fermă, izbutind ca nici unul din scriitorii citiți să creeze tipuri de oameni desprinși din frîmțirile veacului XX și zurgăvind, de o trîstețe îmbibată de doză de ideal, „condiția umană“ a epocii sale. Romanul lui Malraux este o unică, trașică, „interogație din destin“, a unui destin nebruit, pentru că în roman el nu poate oferi un „anti-destin“.

Ilustrații de ANCA RADU MIRCEA

Rămîn același prieten,

Marin MINCU

Scriitori în librării

Cu prilejul apariției volumului „Și alte poezii“ de Romulus Vulpescu, tipărit de Editura „Cartea Românească“, librăria „Mihail Eminescu“ organizează luni 1 februarie a. c., ora 19, o întîlnire a autorului cu amatorii de autografe.

Prezintă și recită Romulus Vulpescu.

Rep.

bolintineanu

I. „Iar pe soli îi bate cu piroane-n cap“

Recitirea scriitorilor vechi, mă refer mai cu seamă la poezii preeminescieni, este una dintre cele mai curioase experiențe de lectură pentru insul cu sensibilitate modernă. Acesta va trăi un dublu sentiment: de tandră compătimire intelectuală față de naivitatea unor texte lirice, aproape ridicole — și de neașteptată revelație a unor frumuseți, mai ales stilistice, încastate în masa amorfă a aceluiași producțiuni.

O primă întrebare este aceasta: autorul a fost conștient de propriile sale versuri reușite? Sau, dimpotrivă, — metaforele au scintilăit involuntar din izbirea unor cuvinte întâmplătoare?

O altă întrebare este aceasta: merită să ne apropiem cu sficiune și respect de însușele de mare poezie ale unor înaintași? Dacă ele au fost inconștiente, mai putem să le „bim conștient, mai avem oare dreptul să descifrăm sensuri acolo unde însuși scriitorul nu le-a intenționat? Dar dacă poetul a fost conștient de propriile sale reușite, atunci de ce nu și-a modificat estetica în sensul lor, de ce n-au devenit ele majoritate în opera scrisă? De ce nu s-a ostenit măcar să lase vreo însemnare critică despre aceasta?

Existența sensibilă nu e previzibilă, criteriile ei sunt atât de complexe și într-o permanentă și neprevăzută corelare cu mișcarea realului înfinit, încât nu putem prelinde unui scriitor, tocmai noi, cei care înțelegem în profunzime acest fenomen, să-și planifice evoluția și exigența estetică.

Existența sensibilă e controlabilă prin ea însăși, numai retrospectiv. Numai după ce a parcurs un destin, poate fi contemplată din afara ei și evaluată. Desigur, ideea unei ediții ultime de autor (retrospectivă) poate pune în valoare respectabilă, punctul de vedere al autorului asupra propriilor sale scrieri. El tot a dat o astfel de ediție testamentară foarte zgircită alegând nici o treime din ceea ce publicase anterior. Arghezi a dat câteva ediții definitive, mai generoase cu sine, lăsând afară un număr relativ mic de poeme Lovinescu, în totul activității sale critice, și-a reconsiderat o parte din vechile judecăți de valoare Whitman și-a fixat personalitatea poetică pe principiul bulgărilor de zăpadă care rostogolindu-se a devenit o avalanșă. „Firele de Iarbă“ au dezvoltat cancerigen silabele inițiale ale unor revelații Ion Barbu și-a fixat într-o structură de

Gravură din „Nemesis“

— Bolintineanu cel trăind imediat în aerul marelui Văcărescu înăchită, datorator legii principale și groase pe care toată suflarea poeziei culte trebuia s-o urmeze ca să poată exista într-adevăr („Cresterea limbii românești și-a patriei cinstire“), Bolintineanu cel trăind însă înaintea formulării naturale și nuanțate a testimoniuului Văcăreșian împlinit de Eminescu, Dimitrie Bolintineanu, cel fără de norocul de a rescrie cu propria Sa mină Miorița, cum șansa, iar nu mai marele talent, îl hărăzise pe Alecsandri prin aceasta, și poate numai prin aceasta, nemuririi.

În poezie evoluția, dacă există, este imperceptibilă. Poezia — mina cea mai abstractă a omului — evoluează tot la fel de încet ca și mina lui concretă, cea cu cinci degete.

Un cititor obiectiv, cult și sensibil, rămâne surprins de uluitoarea contemporaneitate a poemului Ghilgameș, de fantastică înălțime de neatins a Odiseei. De la versul hermetizant prin distilare al Divinei comedii până la rafinamentul rău-inarmatului, dezarmantului Mallarmé, distanța propune mai degrabă o fină involuție decît o evoluție de rafinament. Rafinamentul expresiei pierde în versul acestuia, comparat cu versul dantesc, câteva nuanțe, iar viziunea se turtește nesuportind alăturarea. În acest sens, ideea de precursor nu numai că nu provoacă o pioasă și superioară recunoaștere a unor germeni incipienti ci, dimpotrivă, recunoștință și venerație. În acest sens, nu putem concepe un stadiu „naiv“ al artei. Artă în genere, și poezia în special, n-a fost niciodată naivă. Descoperirea „naivității“ în artă, gustul pentru „naiv“ este un act ulterior, rafinat și decadent, minor și răsfățat, hedonist și nabab. „Naivitatea“ artei, „ingenuitatea“ ei, dacă nu este covârșitor ironică, nu are nici un fel de valoare, extrapolându-se specificității zonei estetice.

Nu-l putem considera în acest context (să zicem în contextul Mioriței și al lui Toma Alimos) pe Dimitrie Bolintineanu ca precursor (și nu numai pe El). Ne întrebăm atunci, cu o reală îndreptățire, de ce revenim asupra versurilor lui, de ce, în ciuda pasagiilor rizibile (nu puține), îl ținem totuși îmbrățișat în sensibilitatea noastră modernă aspră și dură, încercată nu numai de o experiență istorică tragică, dar și izbită de trauma unor comunicări de valori mult ușurate de secol, și nu întotdeauna favorabile vechilor ierarhii zăgăvite?

În ce rezidă forța misterioasă și cercetată de ingeri a poeziei lui Dimitrie Bolintineanu, — ce monezi de aur a bătut el cu bătaia inimii lui, că pînă în zilele noastre sensibile au vad și chelțulă? Care sunt pricinile ce ne determină pe noi cei care, cercetîndu-l pe Rainer Maria Rilke îndure-

rați de emoție și de comprehensiune virginală, sau în tîrziu dimineții începută de-cu-seară îl ațipim sub timplă pe Bacovia răscolitorul, — și totuși ne reîntorcem din cînd în cînd, cu aprigă, înfrigurată curiozitate, asupra vechilor scrieri ale lui Dimitrie Bolintineanu?

II. „A robului plînsoare o piatră chiar tocește“

Structură și Ideal: O temă, un subiect, o comparare posibilă între două entități veridice, demnă de meditație.

A avea o structură (ca artist) nu presupune, în mod consecutiv, a avea și un ideal. Căzută structurii exprimată și susținută și printr-un ideal este deosebit de rar în literatură, iar atunci cînd există, aproape niciodată proporția nu presupune o pondere egală. Dacă Idealul se exprimă în poezie mai ales prin formele dogmatice ale leit-motivului, structura presupune mai ales viziune.

Definind limba ca un fenomen de respingere și contopire, totodată, a Noțiunii cu Numele, vom desluși caracterul internațional al Noțiunii (noțiunea — generalizare unică) și caracterul național al Numeului (mo-

nadă colectivă), abstractitatea semantică a Noțiunii și materialitatea fonetică a Numeului, tendința noțiunilor în a se grupa în structuri și a numelor în leit-motive. (Nu confundăm Idealul cu Ideea). Idealul presupune o aspirație de materializare. Structura presupune o tendință de comunicare. Dacă Noțiunea și Numele reprezintă un fenomen de totală respingere și de totală contopire simultană, Structura nu respinge Idealul dar nici nu are un grad ridicat de simultaneitate.

În punctul de interes al zonei estetice, cu cît tipul de ideal propus este mai materializabil cu atît entitatea poeziei care-l trans-

de Nichita Stănescu

portă devine mai perisabilă. Căzută poeziei lui Goga, este exemplară în acest sens. Astăzi, vibrînd mai greu la poezia lui Goga, deoarece idealul principal, propus de ea, a fost atins și a devenit un bun istoric. Tristețea, melancolia și aspirația, conservate în versul scris, față de ceva, pentru ceva sau către ceva ce a fost împlinit își pierd tensiunea și interesul nu mai este decît istoric. De o structură mai rarefiată, pierzîndu-și deci o importantă parte din generalitate, echivalarea estetică, în prezent, nu se mai produce. Nu mai poți gusta lacrima sărată a celui ce plînge de dorul muzei, după ce s-a căsătorit cu ea. Beranger, poetul invadatorilor bulevarde ale unui Paris aspirînd un ideal al burgheziei în naștere, nu mai poate fi ascultat astăzi decît într-un decor de epocă, și aceasta pentru că structura poeziilor lui a fost lipită de Nume și dezlipită de Noțiune, pentru că limba poeziilor lui a fost mai degrabă un scop pentru sine. Foarte puțina lui elevație abstractă l-a împuținat, lipindu-l de lucruri și făcîndu-l perisabil al-doma lucrurilor.

În cazul lui Bolintineanu, căci el ne preocupă acum și ne stîrnește toate aceste gînduri și comparații, prezența lui în contemporaneitate trebuiește explicată cu mult mai nuanțat.

Bolintineanu avea un Ideal (ca și Heliade Rădulescu, cel care întîiul l-a salutat în scris, rămîndu-i lui Mihail Eminescu să-i fie printre ultimii contemporani care au adăos un epitet de aur la nobilul ideal al poetului) — un ideal mai puțin vindicativ, mai mult preventiv —, cu exemple imediate de traumă istorică dar și cu intuiția caracterului ciclic al acestor posibile traume. El nu a exprimat nici durerea națională și nici visul țării, deși a fost un dureros și un visător.

Un „nu știu ce“, anume, în poezia lui, semnifică îngrijorarea, un fel de îngrijorare aparte, din cînd în cînd împăcată cu sine, din cînd în cînd visătoare.

Structura poeziilor lui, catastrofică uneori, dar altele istețată pînă la proverb, ne lasă noțiuni de neuitat, în moștenire.

Ca și Alecsandri, Bolintineanu, a fost demnitar — Ministru de externe sub Cuza. Interimar la Culte. O corespondență groasă de vreo sută de epistole întăresc dovada unei prietenii, intrată în istorie, cu Vodă Cuza.

Scriitor-demnitar, la un moment dat — încercînd și gustul acesta — Bolintineanu și-a retușat în bine Idealul, în sensul că și

l-a dezamăgit într-o măsură perenă. El n-a fost un catastrofic imaginar ca Heliade Rădulescu și nici nu s-a subțiat de prea multă moșie, ca Alecsandri („La tine la moșie, prin văi desfătătoare, / S-arăți a ta putere pe cerbi și căprioare“) dar n-a avut nici șansa istorică a acestora.

A fost ceva monoton și de caracter în tot destinul lui Bolintineanu, o ținută ireproșabilă și nespectaculară, un romantism și o dragoste de țară mai frumoasă, o nechivernisire și un dezinteres de sine, ceva de Om sensibil care plînge pînă tocește piatra cu lacrima lui, dar plînge ascuns, plînge în somn, și, deîndată ce se simte privit, începe brusc să-ți suridă incurajator.

III. „Doamne-al bunătății, cruță această țară!“

Îmi venea să încep această evocare a sufletului meu, cu exclamarea: „Dimitrie Bolintineanu, te iubesc!“ O scriu abia acum, pentru că, după cuvintele înșirate mai înaintea ei, pare mai puțin sentimentală și deci mai puțin ridicolă.

Peregrin nu din hoinăreală sau din aventură sau din gimnopedie, — ci din Ideal, El, munteanul alăptat la țîța cățelii, știitor de cea mai bună limbă vorbită, întorcîndu-se acasă, s-a zăpăcit de emoție și a început să răsfețe și să alinte ideile cele mai grave.

El atît de lapidar și de convins, de sugestiv și, de inspirat, și-a înmănat limba în dimnitive. Din sentimentalitate. Iată o dovadă de fantastic talent pe care-l avea, iată o dovadă de perfecțiune pe care nimenea nu a atins-o în expresie:

„Viiie viscolul... plîngeră buciumul,
În depărtare
Cad loviturile, tună pe paveze
Fără-ncetare.
Bravii se turbură... pică pe pulbere,
Mor în durere;
Singele riură; neacă livezile,
Soarele pierc.
Unde spumăte, trec cu cadavre:
Arborii strică;
Flacăra bubuie, fuge pe miriște —
Coama-i ridică.
Strigătul oștilor, sunetul armelor
Geme mai tare
Unde-ți sunt hoardele, mindre și falnice,
Vizire mare?
Vinturi contrare sfărîm zăbalele
Hoardei turbate
Și năvălirele, de pieptul bravilor
Fug spăimîntate“

Și cine a exclamat mai tandru despre propria sa țară, în versuri de neuitat, o atare declarație de dragoste, atît de greu de scris fără să pari electoral:

„Ce țară mai poetică
Mai dulce decît tine
Își copără cosițele
Cu flori așa divine!“

Dacă n-ar fi fost atît de emoționat, dacă n-ar fi avut în sine o atît de mare și de curată bucurie a revenirii acasă, poate că mari suprafețe din poezia sa ar fi fost salvate pentru viitor. Întoarcerea lui Bolintineanu din peregrinare acasă nu a fost „Întoarcerea fiului risipitor“, a fost întoarcerea fiului la tătăl risipitor. Nu s-a tăiat pentru el vita cea grasă, ci el și-a tăiat animalul cel gras al dragostelor sale, revenind. El, fiul țării, și-a ospătat țara cu sine.

Astfel a început răsfațul poeziei sale, au apărut criminalele diminutive, i-a pierit din lacrimă bunul simț și spiritul lucrurilor ce au un nume și a aminat nașterea celui mai mare poet al țării, schimbîndu-i numele din Bolintineanu în Eminescu.

Ar fi profund cuvîncios și drept să avem o ediție definitivă de poezii din Bolintineanu. Ar fi făcut-o el însuși, — fondatorul ce este, al Universității din București, care însă nu s-a onorat pe sine măcar botzînd cu

Sigilul lui Mihail Viteazul
ca domn al celor trei țări românești

o întindere precisă și dogmatică, aidoma sonetului, viziunea revoluționară asupra sintaxei, conservînd-o în triunghiul celor trei cicluri definitive ale „jocului secund“.

Aceste exemple exprimă însă cazurile ferocite cînd, prin longevitate relativă și prin destin relativ propice, punctul de vedere al autorului, contemplîndu-se din afara lui, s-a putut exercita.

Am afirmat întotdeauna și afirm și acum: literatura nu se face cu scuze. Ea poate fi scuzată, afirmată sau infirmată, numai după ce există. Explicațiile nu pot înlocui actul literar, nu pot înlocui literatura.

Poate și din aceste considerente, un prilej de meditație, dar și de înfrigurată și contradictorie opțiune, de atracție și de respingere, de entuziasm grav și de hilaritate distanțată, de jubilarie și de insatisfacție, — ni-l oferă recitarea operii poetice a lui Dimitrie Bolintineanu — poet așezat în istoria țării cum nu se poate mai rău și mai nedrept, tocmai atunci cînd limba vorbită nu era nici unitară dar nici neunitară, cînd jalea țării își ștersese totuși un ochi, de lacrimi, dar îl avea pe celălalt încețoșat. Bolintineanu, minunatul și tristul de El, născut cu mult după tiparul de lemn al diacului Coresi, cel plin de har și aură de pionier, dar înainte ca plumbul literar de tipar să fie la îndemîna oricui prin ieftinire,

Întoarcerea lui Mihail Viteazul în Alba Iulia — de pictorul pașoptist Lecca

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănușescu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție:
Constantin Teiuș

L

REDACȚIA:

București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA:

Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE:

3 luni — 43 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la

COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCINTEII“

Prezentarea grafică: Mircea Popescu

Paștinător: Nicolae Ion

(Continuare în pag. 7)